

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO V OBČINI POSTOJNA

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Avtorica: Jelena Vukadinović

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Jelena Vukadinović

Naslov naloge: Mladoletniško prestopništvo v občini Postojna

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 63

Št. prilog: 2

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Ključne besede: mladoletniška kriminaliteta, družina, šola, vzgojni ukrepi

Povzetek: V teoretičnem delu sem se osredotočila na razlago pojma deviantnosti in kriminalitete. Na deviančnost sem pogledala tudi skozi razlago Haralambosa in Holborna v knjigi Sociologija. Nekaj besed sem namenila tudi mladoletniškemu prestopništvu na splošno in njegovim značilnostim. Osredotočila sem s tudi na vzgojne ukrepe, ki se uporabljajo za mladoletne prestopnike in jih na kratko opisala.

V empiričnem delu diplomske naloge sem raziskala mladoletniško prestopništvo v občini Postojna in v Sloveniji. Zaobjela sem obdobje od leta 2009 do leta 2014 in analizirala problematiko mladoletniškega prestopništva v občini Postojna in jo primerjala s celotno Slovenijo. Želela se ugotoviti ali Postojna odstopa od Slovenije glede na število obravnavanih primerov in glede na izrečene kazenske ukrepe. Opravila sem tudi dva intervjuja, enega na Centru za socialno delo Postojna, drugega na Policijski postaji Postojna. Intervjuja sta mi pomagala dobiti pogled na problem mladoletniškega prestopništva iz drugega zornega kota.

Kot predpostavko sem si zadala, da mladoletniško prestopništvo v občini Postojna upada oziroma ne odstopa od podatkov, ki so značilni za celotno Slovenijo.

Title: Juvenile delinquency in Postojna

Key words: juvenile crime, family, school, educational measures

Summary: In the theoretical part I have focused on the interpretation of the concept of deviance and criminality. On the deviance I looked through the interpretation of Haralambos and Holborn book Sociology. I also describe a few words about a juvenile delinquency in general and its characteristics. I focused on the educational measures applicable to juvenile offenders and briefly described it.

In the empirical part of the thesis, I researched juvenile delinquency in the municipality of Postojna, Slovenia. I encompass the period from 2009 to 2014 and analysed the problem of juvenile delinquency in the municipality of Postojna and compared it with the entire country. I wanted to determine whether Postojna deviates from Slovenia regarding the number of cases dealt with and in relation to imposing punitive measures.

As an assumption I set out that juvenile delinquency in the municipality of Postojna declines or does not deviate from the data that characterize the entire country.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO V OBČINI POSTOJNA

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Avtorica: Jelena Vukadinović

Ljubljana, 2016

PREDGOVOR

Mladoletniško prestopništvo bi lahko rekli, da je zelo dinamičen pojav. V nekaterih obdobjih narašča, nato rahlo pada. V svojem diplomskem delu sem se poglobila v obravnavo mladoletnih prestopnikov. Mladi sodijo v ranljivo družbeno skupino, zato so bolj izpostavljeni različnim pričakovanjem družbe. Različna pričakovanja lahko povečajo posameznikovo negotovost in njegovo sprejemanje negativnih vplivov.

Ko mladoletnik stori kaznivo dejanje, se sreča z različnimi vrstami pomoči. Večinoma se jim izrekajo vzgojni ukrepi, kazni poredkoma. S pomočjo vzgojnih ukrepov se zagotavlja mladoletnikova vzgoja, prevzgoja in razvoj.

V Sloveniji mladoletniška kriminaliteta predstavlja majhen del celote. S pisanjem diplomske naloge in raziskovanjem teh podatkov sem ugotovila, da je v obdobju od leta 2009 do leta 2014 kriminaliteta padala. V Sloveniji in v Postojni je zabeleženih največ kaznivih dejanj zoper premoženje, izrečenih pa je največ vzgojnih ukrepov nadzorstva organa socialnega varstva. Med zavodskimi ukrepi, pa se največkrat izreče ukrep oddaje v vzgojni zavod.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju, doc. dr. Sreču Dragošu, za mentorstvo, podporo in pomoč pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se svoji družini, da so me spravili na pravo pot.

Zahvaljujem se zaročencu, za ljubezen in podporo.

Zahvaljujem se prijateljicama, za to kar sta.

Zahvaljujem se socialni delavki in policistu, da sta bila moja sogovornika.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	10
1.1. OPREDELITEV DEVIANTNIH RAVNANJ IN KRIMINALITETE	11
1.1.1. Pojem deviantnega ravnanja	11
1.1.2. Družbeno negativni ali socialno-patološki pojavi.....	11
1.1.3. Pojem kaznivega ravnanja.....	12
1.1.4. Pojem kriminalitete	12
1.2. Kdo je storilec kaznivega dejanja?	12
1.3. Kaj je kriminologija?	13
1.4. KRIMINALITETA IN DEVIANTNOST	13
1.4.1. Fiziološke in psihološke teorije deviantnosti	13
1.4.2. Funkcionalistični pogled	14
1.4.3. Interakcionistični pogled	15
1.4.4. Fenomenološki pogled.....	16
1.4.5. Marksistični pogledi	16
1.4.6. Neo-marksistični pogled	17
1.5. MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO	17
1.5.1. Pojem	17
1.5.2. Mladoletni prestopniki	18
1.5.3. Značilnosti mladoletniškega prestopništva	18
1.5.4. Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu.....	20
1.5.5. Osebnostne značilnosti, ki se povezujejo s prestopniškim vedenjem	21
1.5.6. Družina	22
1.5.7. Šola	24
1.5.8. Socialno okolje.....	25
1.5.9. Spol mladostnikov.....	25
1.5.10. Vrstniki.....	26
1.5.11. Mediji	26
1.6. OBLIKE MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA	27
1.6.1. Ulično nasilje.....	28
1.6.2. Nasilje na športnih prireditvah.....	29
1.6.3. Nasilje v šolah.....	29

1.7.	VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE	30
1.7.1.	Ukor	31
1.7.2.	Navodila in prepovedi	31
1.7.3.	Nadzorstvo organa socialnega varstva	34
1.7.4.	Oddaja v vzgojni zavod.....	35
1.7.5.	Oddaja v prevzgojni dom	36
1.7.6.	Oddaja v zavod za usposabljanje	37
2.	PROBLEM	38
3.	METODOLOGIJA.....	40
3.1.	Vrsta raziskave.....	40
3.2.	Spremenljivke oziroma teme raziskovanja	40
3.3.	Merski instrument ali viri podatkov	40
3.4.	Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec	41
3.5.	Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva	41
3.6.	Obdelava gradiva	42
3.6.1.	Število kaznivih dejanja, ki jih je obravnavala policija v Sloveniji in v občini Postojna	42
3.6.2.	Izrečene kazenske sankcije mladoletnikov v Sloveniji in v Postojni..	43
3.6.3.	Vrste kaznivih dejanj mladoletnikov, ki jih je obravnavala policija v Sloveniji in v občini Postojna.....	44
4.	REZULTATI.....	45
5.	RAZPRAVA.....	49
6.	SKLEPI.....	51
7.	PREDLOGI.....	53
8.	VIRI IN LITERATURA.....	54
9.	PRILOGE	58

KAZALO TABEL

Tabela 1: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti v obdobju 2009 do 2014 v občini Postojna in v Sloveniji	42
Tabela 2: Število obravnavanih mladoletnih prestopnikov in izrečenih vzgojnih ukrepov v občini Postojna v obdobju od 2009 do 2014	43
Tabela 3: Število obravnavanih mladoletnih prestopnikov in izrečenih vzgojnih ukrepov v Sloveniji v obdobju od 2009 do 2014	43
Tabela 4: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti storjenih na območju PP Postojna v obdobju od 2009 do 2014 po vrsti kaznivih dejanj.....	44
Tabela 5: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti v Sloveniji v obdobju od 2009 do 2014 po vrsti kaznivih dejanj.....	44

1. TEORETIČNI UVOD

»Prositi me, da ne bi kršil norm, je enako, kot otroku reči, naj ne je sladkarij, ker je to zanj slabo. Otrok bo jedel sladkarije, dokler mu ne boste dokazali, zakaj je to slabo. Ponuditi mu morate tudi nadomestek za sladkarije. Velikokrat so mi dejali, da je to, kar počnem slabo, vendar mi niso ponudili nadomestka ali možnosti, da bi se poskusil drugače uveljaviti.«

(Charles Manson v Meško, 1997: 65)

Z odklonskim vedenjem nam mladi nekaj sporočajo. Če teh sporočil nismo sposobni razumeti, se njihova težja po izražanju stiske poveča.

V sodobni družbi štejemo mladoletniško prestopništvo in odklonsko vedenje mladih za enega izmed temeljnih problemov. To se razlikuje tako v času kot prostoru. Nekoč smo govorili o teh pojavih kot o odklonih posameznika od vrednot in načinov vedenja, danes poudarjamo drugo: marsikje v svetu se uveljavljajo gesla kakor *»trije udarci in si izključen«* ali pa *»nobenih izgovorov več«*, kar prikazuje bolj represivno naravnost kakor pred desetletji. Hkrati pa naj bi veljala tudi številna opozorila, katerih poudarki so drugačni: *»da morajo veljati za mlade prestopnike enaka izhodišča kakor doslej, vendar prilagojena današnjim razmeram in današnjim generacijam mladih; prevzgojna naravnost naj se torej ne izgubi, temveč le posodobi«* (Šelih 2000: 9).

Prestopniško vedenje sodi med najtežje oblike odklonskega. Številne teorije, skušajo odgovoriti na vprašanje: *»zakaj nekateri mladi ljudje spoštujejo norme in predpise, drugi pa jih kršijo«*. Na nastanek mladoletniškega prestopništva vplivajo številni dejavniki, ki so med seboj povezani (okolje, socialni, ekonomski in individualni dejavniki) (Antončič 2005: 268).

Mladoletniško prestopništvo moramo razumeti kot eno izmed oblik nasilja, katera opozarja na probleme mladih danes. Motivi mladoletnikov za prestopniško dejanje se razlikuje od motivov odraslih oseb. Ne glede na storjeno dejanje je treba mlade storilce obravnavati s posebno občutljivostjo (Antončič 2005: 278).

V diplomskem delu, katerega sem razdelila na teoretični in empirični del, sem problem mladoletniškega prestopništva opazovala iz različnih zornih kotov.

1.1. OPREDELITEV DEVIANTNIH RAVNANJ IN KRIMINALITETE

1.1.1. Pojem deviantnega ravnanja

Človekovo in družbeno življenje je sestavljeno iz številnih ravnanj, vedenj in dejanj. Z ravnanji ljudje zadovoljujemo svoje potrebe in opravljamo svoje dolžnosti. Pri zadovoljevanju potreb in opravljanju dolžnosti, ne ravnamo kakor se komu zdi primerno, ampak pri tem upoštevamo določena pravila. Ta pravila nastajajo v vsakdanjem življenju. Skozi te procese vstopamo v medsebojne odnose, kar od nas zahteva, da skupaj s sočlovekom svoje medsebojne odnose prilagodimo določenim pravilom. Ta pravila, so zapovedi ali prepovedi in so lahko običajna, moralna, socialna ali pravna pravila oziroma norme (Bavcon in Šelihova, 2003 v Meško 2006: 15).

To so ravnanja, ki jih neka družbena skupina ali družba v celoti označuje za nenormalna ali pa jim reče neobičajna, škodljiva, nemoralna in za družbo nevarna. *»V sodobni literaturi uporabljajo za označitev vseh takšnih ravnanj izraz deviantna ali odklonska ravnanja«* (Meško 2006: 15).

1.1.2. Družbeno negativni ali socialno-patološki pojavi

Deviantna ravnanja ljudi, ki povzročajo kršitev zapovedi ali prepovedi, so številna. V družbi se pojavijo kot pojavi, ki jim rečemo *družbeno negativni* ali *socialno-patološki pojavi*. Med te pojave uvrščamo kriminaliteto, alkoholizem, narkomanijo, nasilništvo ipd. Sociologija nam pove, da se soočamo s posebnimi družbenimi pojavi, kjer se neko ravnanje večjega števila ljudi kaže kot nekaj več kot samo preprosto. Kriminaliteta, alkoholizem itd. so recimo nekaj drugega kot posamezno kaznivo dejanje (Meško 2006: 15-16).

1.1.3. Pojem kaznivega ravnanja

Kazniva ravnanja izberejo in določijo v ustreznih pravnih predpisih, z ustavo pristojni zakonodajni in drugi državni organi. Toda tudi znotraj kaznivih ravnanj je treba razločevati nekaj skupin. Izraz kazniva ravnanja se uporablja za skupno ime disciplinskih prestopkov, prekrškov in kaznivih dejanj, ki so v pravnem redu kategorije kaznivih ravnanj. Kazniva dejanja so najbolj škodljiva, saj so zanje določene najstrožje kazni (Meško 2006: 16).

1.1.4. Pojem kriminalitete

Pojem kriminaliteta uporabljamo v vsakdanjem jeziku za vsa tista ravnanja, ki ogrožajo človekove temeljne vrednote, kot so na primer življenje in telesna nedotakljivost, svoboščine in pravice, premoženje in varnost, tudi temeljne družbene vrednote, kot so družbena ureditev, varnost države in njene najpomembnejše institucije. Vse to lahko vključimo v splošni družbeni okvir, v katerem se posameznik sploh lahko uveljavlja in uživa vse dobrine, svoboščine in pravice, ki mu jih pravni red priznava (Meško 2006: 17).

Bavcon in Šelihova (2003) opredeljujeta kazniva dejanja kot tista človeška ravnanja, ki jih družba kot celota šteje za vredna posebne pozornosti, ker posegajo v temeljne družbene odnose in ker ogrožajo temeljne človekove in družbene vrednote (Bavcon in Šelihova 2003 v Meško 2006: 19).

1.2. Kdo je storilec kaznivega dejanja?

Na podlagi opredelitve kriminalitete je težje določiti merila za opredelitev pojma storilec kaznivega dejanja. Običajna rečemo, da je storilec tisti, ki je bil obsojen za kaznivo dejanje. V kriminoloških učbenikih najdemo poimenovanja kot prestopnikov, in sicer deviant, delinkvent, storilec kaznivega dejanja, zločinec, hudodelec idr. (Meško 2006: 21).

1.3. Kaj je kriminologija?

Kriminaliteta je družbeni pojav, za katerega je značilno kršenje zakonodaje. Z njo se ukvarja posebna znanstvenoraziskovalna disciplina. To je kriminologija. Različni avtorji uporabljajo različna pojmovanja kriminologije. Meško na kratko povzame, da je kriminologija veda o kaznivih dejanjih in njihovih storilcih (Meško 2006: 21).

Lučovnik (1957 v Meško 2006: 21) opredeljuje pojem kriminologije kot vse nepravne vede o hudodelstvu in hudodelcu. Kriminologijo v ožjem smislu poimenuje kot nauk o realnih pojavih in etiologiji.

Bavcon in Šelihova (1996 in 2003 v Meško 2006: 22) menita, da je kriminologija ime za znanstveno disciplino, katere predmet je kriminaliteta kot družbeni pojav. Ugotavljata, da se kriminologija ukvarja z zakonitostmi gibanja kriminalitete.

Glede na opredelitve lahko zaključimo, da je kriminologija veda, ki se ukvarja s kriminaliteto in s storilci kaznivih dejanj ter išče vzroke za ta pojav (Meško 2006: 22-23).

1.4. KRIMINALITETA IN DEVIANTNOST

Deviantnost v vsakodnevem jeziku pomeni oddaljevanje od sprejete poti. Deviantnost se sestoji iz dejanj, ki ne sledijo normam in pričakovanjem določene družbene skupine. Lahko je pozitivno ali negativno sankcionirana ali preprosto sprejeta brez nagrade in kazni (Haralambos, Holborn 1995: 393).

1.4.1. Fiziološke in psihološke teorije deviantnosti

Mnogi zagovorniki fizioloških ali bioloških razlag trdijo, da so nekateri posamezniki bolj nagnjeni k deviantnosti zaradi svojega genskega zapisa. To lahko povežemo z »zdravorazumskim« mišljenjem, da ljudem, ki imajo skupaj oči ali zaraščene obrvi, ne gre zaupati (Haralambos, Holborn 1995: 395).

Psihološke teorije so podobne biološkim: deviantna oseba je različna od prebivalstva, oseba je nenormalna v normalnem okolju, njena nenormalnost je

usmerjena v deviantnost. Razlikujejo se v tem, da pojmujejo bolezen deviantne osebe in nenormalnost duhovno (Haralambos, Holborn 1995: 396).

1.4.2. Funkcionalistični pogled

Iz vidika funkcionalistične analize, deviantnost izhaja iz družbe kot celote in ne iz posameznika. Izvor iščejo v naravi družbe. Funkcionalisti se strinjajo, da so v družbi potrebni mehanizmi nadzora, kot so policija, sodišča, da ščitijo družbeni red (Haralambos, Holborn 1995: 397).

Emil Durkheim pravi, da je kriminaliteta neizogibna in je normalen pojav v družbenem življenju. Kriminaliteta je prisotna v vseh družbah, najbolj v razvitih državah. Pravi, da je kriminaliteta »integralni del vseh zdravih družb«. Saj vsaj pripadnik družbe ni enako predan skupnim vrednotam in moralnim prepričanjem družbe. Posamezniki so izpostavljeni različnim okoliščinam, zato tudi niso vsi enako naklonjeni spoštovanju okolja. Durkheim pravi, da je zločin lahko tudi funkcionalen. Dokazuje, da se družbene spremembe začnejo z deviantnostjo. Ker je količina sprememb zdrava za družbo, je posledično nujna tudi deviantnost (Haralambos, Holborn 1995: 397 – 398).

Na podlagi Durkheimovih razmišljanj je Albert K. Cohen analiziral dve funkciji deviantnosti:

- Deviantnost kot **varnostni ventil**. Na primer, Cohen pravi, da *»prostitucija opravlja funkcijo varnostnega ventila, ne da bi ogrožala institucijo družine«*. Prostitucija ponuja lajšanje stresa in zmanjšuje pritisk družbenega življenja, vendar ne ruši stabilnost družina, saj se med prostitutkami in strankami ne razvije močna čustvena naveza.
- Deviantnost je lahko tudi **svarilni mehanizem**. Pokaže kako neki del družbe slabo funkcionira. Na primer, dijaki, ki se izogibajo šoli, dezerterji iz vojske *»razkrijejo nepričakovane vzroke nezadovoljstva ter vodijo do sprememb, ki povečujejo učinkovitost in moralo«*.

(Haralambos, Holborn 1995: 398).

1.4.3. Interakcionistični pogled

Interakcionistični pogled se razlikuje na dva načina:

- Na deviantnost gleda iz drugega izhodišča.
- Poudarek daje na stvari, ki so jih ostali pristopi prezrli. Pozornost usmerja na interakcijo med deviantnimi osebami in tistimi, ki so opredeljeni kot deviantni. Osredotočajo se na to, zakaj so posamezniki označeni za deviantne.

(Haralambos, Holborn 1995: 413).

Eden izmed predstavnikov interakcionističnega pristopa je Howard S. Becker, ki trdi: *»Družbene skupine ustvarjajo deviantnost postavljanjem pravil, katerih kršitev tvori deviantnost, in z uporabo teh pravil na posameznih ljudeh in z njegovim etiketiranjem kot outsiderjev. S tega stališča deviantnost ni lastnost dejanja, ki ga oseba stori, temveč bolj posledica uporabe pravil in sankcij na prestopniku s strani ostalih. Deviantna oseba je nekdo, kateremu je bila etiketa uspešno prilepljena; deviantno vedenje pa je vedenje, ki ga ljudje tako etiketirajo«* (Haralambos, Holborn 1995: 413).

Becker preučuje tudi posledice etiketiranega posameznika. Etiketa daje občutek, da je posameznik posebna vrsta. Becker (v Haralambos, Holborn 1995: 414) opisuje več stopenj:

1. Posameznik je na začetku etiketiran kot devianten, kar vodi v to, da ga ostale družbene skupine zavračajo. Tako posameznik dobi nalepko, da je »džanki«, »peder«, »tepec«, »pijanec«, »potepuh«. Posledica je lahko ta, da ga družina in prijatelji zavržejo, posameznik izgubi službo in primoran je zapustiti svoje domače okolje.
2. To spodbuja nadaljnjo deviantnost. Na primer, narkoman stori kaznivo dejanje, da lahko preživi, saj jim delodajalci odklanjajo službo.
3. Deviantne osebe so prikrajšane za običajna sredstva za nadaljevanje vsakdanjega življenja. Na primer, bivši obsojenci imajo lahko težave pri iskanju zaposlitve, zato so prisiljeni se vrniti h kriminalu.

4. Ko se posameznik pridruži organizirani deviantni skupini zaključi svojo kariero kot uspešno. Znotraj skupine potrdijo in sprejmejo svojo identiteto in so obkroženi z ljudmi, ki so v enakem položaju.
5. Znotraj skupine se razvije subkultura. Ta vključuje prepričanja in vrednote, ki opravičujejo in podpirajo deviantna delovanja.

1.4.4. Fenomenološki pogled

Fenomenološki pristop ima nekatere podobnosti z interakcionističnim pogledom. Oba namreč:

- Poudarjata pomembnost izvajanja zakona.
- Ukvarjata se s procesom etiketiranja.
- Osredotočata se na raziskovanje subjektivnega stanja posameznikov.

Fenomenologi poskušajo razumeti kaj pojav je. Poskušajo odkriti kaj je deviantnost in način, kako posamezniki postanejo etiketirani kot deviantni. Označitev mlade osebe kot delinkventa je zapleten in temelji na vrsti pomenov, ki se preoblikujejo v stvar dogovora.

Prva faza je zaustavitev in zaslišanje posameznika s strani policije. Proces je odvisen od dogovarjanja, vendar je vse odvisno od predstave, ki jo ima policija o posamezniku. Če se videz in obnašanje mlade osebe ujemata s predstavo, ji bo verjetno odvzeta prostost. Nato mlado osebo izročijo uslužbencu za mladoletne, ki ima prav tako svojo predstavo o delinkventu. Če se poreklo mladoletnika ujema z predstavo, obstaja velika verjetno, da bo obtožen za neko kaznivo dejanje (Haralambos, Holborn 1995: 420-421).

1.4.5. Marksistični pogledi

Mnogi sociologi, npr. William Chambliss, Milton Mankoff, Frank Pearce, Laureen Snider, so razvili okvir za razumevanje deviantnosti v kapitalističnih družbah. Moč naj bi se odražala v tistih, ki posedujejo in nadzirajo proizvodna sredstva.

Država sprejema zakone, ki podpirajo vladajoče razrede, ohranja njihovo moč ter nadzoruje podrejeni razred (Haralambos, Holborn 1995: 422).

S strani sociologov, kateri delujejo pod vplivom marksizma, je kriminal razširjen v vseh družbenih slojih (Haralambos, Holborn 1995: 424).

Marksisti so mnenja, da je kriminaliteta »naraven izrastek« kapitalistične družbe. Pohlep, sebičnost, sovraštvo, ki predstavljajo kapitalizem, so motivi za kazniva dejanja v vseh nivojih družbe (Haralambos, Holborn 1995: 426).

1.4.6. Neo-marksistični pogled

Tako kot marksisti, se tudi neo-marksistični sociologi strinjajo, da med družbenimi skupinami obstaja tekmovanje in konflikt v interesih. Ukvarjajo se z neenako porazdelitvijo moči in premoženja v družbah. Od svojih marksističnih predhodnikov se razlikujejo v tem, da ne mislijo, da obstaja preprost in jasen odnos med ekonomsko bazo družbe in deviantnostjo. Taylor, Walton, Young trdijo, da se kriminalci sami odločijo za kršitev zakona. Neo-marksisti posameznikovo odločitev za kaznivo dejanje imenujejo »poskus akterja, da bi oblikoval lastno pojmovanje samega sebe. Kazniva dejanja naj bi bila pogosto premišljena in zavestna dejanja (Haralambos, Holborn 1995: 428). Gilroy, je proučeval odnos med raso in kriminaliteto, trdi, da so kazniva dejanja etičnih manjših, zavestna in premišljena dejanja (Haralambos, Holborn 1995: 429).

1.5. MLADOLETNIŠKO PRESTOPNIŠTVO

1.5.1. Pojem

Kazniva dejanja, ki jih storijo mladoletniki in pa druge oblike deviantnega vedenja tvorijo mladoletniško prestopništvo ali mladoletniško delinkvenco (Meško 1997: 89). Bavcon in Šelihova (2003: 530) mladoletniško prestopništvo definirata takole: *»Kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, pa tudi druge oblike deviantnega ali, kakor tudi pravimo, negativnega odklonskega vedenja mladih, označujemo kot mladoletniško prestopništvo ali mladoletniško delinkvenco.«*

Izraz mladoletniško prestopništvo uporabljamo, da označimo pojav, ki je širši od tistega, ki ga označuje kriminaliteta. Ta pojav obsega kazniva dejanja, ki jih izvršujejo mladoletniki, vključuje pa tudi dejanja, ki jih povzročijo otroci in imajo znake kaznivih dejanj.

Prestopniško vedenje opozarja, da niti družina niti šola otrokom ne nudita ustreznih možnosti za normalen telesni in duševni razvoj.

Prestopništvo mladoletnikov je lahko nevarno, saj majhni prestopki, ki se zgodijo na začetku, lahko spodbudijo nagnjenje za kasnejše nevarnejše prestopništvo, iz katerega se razvije kriminalen življenjski stil. Normalno je, da mladoletniki v času odraščanja in dozorevanja kršijo družbene norme, saj je obdobje mladostnosti za večino mladoletnikov prekratko, da bi vrednote iz otroštva uspešno in hitro zamenjali za vrednote iz sveta odraslih (Brinc 2000: 114).

1.5.2. Mladoletni prestopniki

Na prvi pogled bi lahko rekli, da ima »mladoletni prestopnik« vse lastnosti stvarnega objekta. Merila za prepoznavanje prestopka so odvisna od posameznih kategorij (Pavlović 1987: 127). Tako je prestopnik z drugimi besedami abstrakcija; ne obstaja posebna vrsta ljudi, ki bi jim lahko rekli prestopniki. Prestopniki smo lahko vsi, samo nekateri smo k deviantnosti bolj nagnjeni (Pavlović 1987: 133).

Mladost v vseh družbah poimenujejo kot problematično in krizno življenjsko obdobje posameznika. Problematičen značaj mladostnika dovoljuje vzgojnim, izobraževalnim, socialnovarstvenim, političnim in religioznim institucijam, da poseganje v življenje mladih takrat, ko njihovo vedenje odstopa od pričakovanj. *»Zato je pojem problematičnost prežet z ideologijo družbe. To ne pomeni, da mladi nimajo težav, ampak da ideološka obremenjenost govora o problematični mladini zastira življenjske probleme mladih«* (Nastran-Ule 2000: 28).

»Prestopnik« je kot kategorija proizvod družbene prakse, ki temelji na serialni produkciji objekta – serialna praksa svoje objekte homogenizira. Čeprav prestopnik ni objekt znanstvene prakse, ga obravnavajo kot abstrakcijo« (Pavlović 1987: 133).

1.5.3. Značilnosti mladoletniškega prestopništva

Odklonskost otrok in mladoletnikov je pojav, katerega srečujemo danes povsod po svetu. Eden izmed ciljev vsake kriminalne politike je omejevanje kriminalitete. Ukrepi za uresničitev tega cilja so različni (Oven 1995: 38).

Glede na pojmovanje mladoletniškega prestopništva, je mladoletnikov, ki jim sodišče izreče ukrepe, v Sloveniji malo. Čeprav je obseg mladoletniškega prestopništva v Sloveniji majhen, lahko rečemo da gre za zelo dinamičen pojav (Bavcon, Šelih 2003: 532).

Mladostniško obdobje označimo kot prehod med otroštvom in odraslostjo. Takrat ima mladostnik močno željo po samostojnosti in zaradi tega izraža drugačen odnos do avtoritete (Oven 1995: 39).

Mladoletniška kazniva dejanja se razlikujejo od kaznivih dejanj polnoletnih storilcev. Mladoletni storilci velik del kaznivih dejanj storijo v skupinah. Zato so mladoletniške skupine, subkulture, družbe, ena izmed značilnosti mladoletniškega prestopništva. Družbe so pretežno heterogene, saj jih v večini primerov sestavljajo tako mladoletniki kot tudi otroci in polnoletniki, ki so pravkar prestopili prag polnoletnosti. Te naj bi mladoletniku nudile občutek varnosti in opore, občutek, da nekomu pripada.

Zato so tudi kazniva dejanja, ki jih storijo mladoletniške družbe, mnogo hujša (Bavcon, Šelih 2003: 533).

Mladoletniki, ki so nagnjeni k deviantnosti, živijo v sedanjosti in si niso sposobni predstavljati dolgoročnih ciljev. Po večini so socialno slabše prilagodljivi, nesamokritični, nezaupljivi in nesposobni dolgoročne motivacije (Kolar 2000: 18).

V otroštvu in mladosti, težje postavimo jasne meje med normalnim in nenormalnim vedenjem. Kaj je normalno in kaj ne, določa prepričanje večine ljudi (Oven 1995: 39).

Mladost je obdobje, v katerem ima odraščajoč otrok močno željo po samostojnosti. To je eden izmed razlogov, da izraža tudi drugačen način do avtoritete. Mladoletnik, ki je v očeh staršev, »postajal« odrasel, se začne upirati opravljanju dotedanjih vlog, ki jih je opravljal kot otrok, vendar mu odrasli tega ne dopuščajo. Vsekakor otroci oziroma mladoletniki čutijo odpor do takšnega odnosa, zato velikokrat odreagirajo z neposlušnostjo in agresivnostjo (Oven 1995: 39).

Mladoletniki povzročijo podobna kazniva dejanja kot polnoletni storilci. Tudi njihova dejanja imajo škodljive posledice za žrtve. Edina razlika med mladoletnimi in polnoletnimi storilci je v njihovih telesnih, duševnih in socialnih značilnostih. Odločitve mladoletnikov so v večini primerov nepremišljene, s kaznivim dejanjem želijo doseči korist oziroma z njimi opozarjajo na težave in stiske. Kazniva dejanja so dokaz, da mladoletniki ne obvladajo pravil družbenega in pravnega reda, zaradi česar namesto kaznovanja, potrebujejo pomoč, vzgojo in usposabljanje (Brinc 1997: 27).

Mladoletniki, ki povzročijo kazniva dejanja, povedo, da na primer določenega premoženjskega prestopka niso naredili zaradi pomanjkanja denarja. Veliko kaznivih dejanj mladoletniki storijo »kar tako, zaradi užitka«. Malo je takšnih primerov, kjer se »*bande*« mladih stepejo zaradi sovraštva, ampak ker branijo teren in interes. Pri nasilju v »*tropu*« gre za razburljivo popestritev (Lisec, Metelko Lisec v Meško 2004: 228).

»Kradla sem zato, da sem poskusila, kako je krasti. Zaradi želje po tem, da se nekaj dogaja. Nič pa nisem razmišljala o tem, kaj bo, le me dobijo (Zala, 17 let).« (Lisec, Metelko Lisec v Meško 2004: 228).

Za svoje žrtve mladoletniki velikokrat izberejo vrstnike med štirinajstim in osemnajstim letom starosti, velikokrat pa so žrtve tudi odrasli ali celo starejši od sedemdeset let. Večinoma so to neznani ljudje. Največ prestopniških dejanj se zgodi v strnjenih naseljih, na cestah, ulicah, v šolah, gostilniških lokalih. Povzročitelji so v večini primerov fantje, okrog 10 odstotkov pa je deklet (Mušič 2004: 2427).

1.5.4. Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu

»Dejavniki tveganja za prestopniško vedenje so tiste subjektivne in objektivne značilnosti, ki povečujejo možnost, da se tako vedenje razvije (Graham 1995 v Tomori 2000: 95)«.

Večina teh dejavnikov ob vplivih varovalnih dejavnikov, ne privedejo do prestopniškega vedenja, ampak lahko olajšajo razvoj le tega (Tomori 1990 v Tomori 2000: 95).

Dejavniki tveganja niso neposredno povezani z neustreznim vedenjem. Vendar jih pri mladoletnih prestopnikih ugotavljamo pogosto. V mnogih primerih prestopništva se pri enem posamezniku dejavnike sešteva in povezuje. Povezave med posameznimi dejavniki so lahko različne. Ti dejavniki izhajajo iz istega vzroka. *(»Mladostnika, ki je impulziven in težko obvladuje svoje čustveno stanje, uživa psihoaktivne snovi in pogosto izostaja od pouka – njegova neugodna osebnostna konstelacija hkrati spodbuja k iskanju učinka droge in mu otežkoča vključevanje v obvezujoče in zanj naporene dejavnosti. Obenem pa tako uživanje drog kot umikanje iz šole v skupine drugih, nešolajočih se vrstnikov pri njem povečuje možnost za prestopniško vedenje.«)* (Tomori 2000: 95).

Dejavniki tveganja poslabšujejo možnost uspešne obravnave prestopniškega vedenja kot tudi posameznega mladostnika. S poznavanjem dejavnikov povečujemo možnost razumevanja prestopništva. Pomembno pa je tudi pri definiranju vrste in načina pomoči posamezniku. Strokovna pomoč mora upoštevati vse osebne značilnosti, ki se pri posamezniku povezujejo z njegovim vedenjem, jih odpravljati ali pa jih na primeren način obrniti mladostniku v korist (Tomori 2000: 95-96).

1.5.5. Osebnostne značilnosti, ki se povezujejo s prestopniškim vedenjem

Včasih težko ločimo lastnosti posameznika, s katerimi se je rodil od tistih, ki jih je pridobil v interakciji s svojim okoljem. Biološki in psihosocialni vplivi se v življenju prepletajo in povežejo (Tomori 2000: 96).

Osebnostne lastnosti razdelimo na konstitucijske in psihološke lastnosti.

Med konstitucijskimi lastnostmi navajamo impulzivnost, zvišan prag za vznburjenje, ekstravertiranost in vitalnost. Te lastnosti se kažejo navzven, vplivajo na posameznikove interese, vključevanje v okolje, na izbiro dejavnosti, šolanje in izobraževanje. Zelo pomembne so te lastnosti za njihove odnose z ljudmi in za način obvladovanja stresov (Tomori 2000: 96-97).

Med psihološke lastnosti uvrščamo nizko samopodobo in raven spoštovanja, potrebo po sprejetosti med vrstniki, socialno zrelost, prevzemanje odgovornosti (Tomori 2000:97-98).

1.5.6. Družina

Družina je primarni in najpomembnejši dejavnik socializacije. Družina vpliva na osebni razvoj otroka in na vedenje vseh družinskih članov.

Med nalogami družine, ki imajo vpliv na socializacijo otrok uvrščamo predvsem razvijanje občutja lastne vrednosti, razvoj odnosa do avtoritete, učenje sposobnosti obvladovanja stresov in socialnih spretnosti, oblikovanje vrednostnega sistema. Prestopniško vedenje je eno od znamenj, da je družina nekje odpovedala pri svojih funkcijah (Tomori 2000: 98).

M. Tomori (2000: 98-103) navaja povezavo med razvojem prestopniškega vedenja z razmerami v družini:

1. Samospoštovanje in samopodoba:

Samopodoba otroka je odvisna od dogajanja v družini, vzgoje in od odnosov med družinskimi člani. Pogosti spori, očitki, kazni, žalitve, poniževanja, zavrnitve otroku oteži razvoj zdravega samospoštovanja. Otrok se ne more ceniti, če se ne čuti ljubljenega in sprejetega. Neustrezne samopotrditve, podrejanje, poskusi dominiranja povzročijo nizko samospoštovanje mladostnika. Mladostniki, ki se vedejo prestopniško, imajo v večini primerov za seboj neugodne izkušnje s svojimi najbližjimi.

2. Odnos do avtoritet:

Prek zaupanja v druge, otrok postopoma razvija tudi zaupanje vase. Meje, ki jih postavljajo odrasli, pomagajo pri razvijanju odnosa do stvarnosti in njenih smiselnih omejitev brez občutka ogroženosti in prikrajšanosti. Malo prestopnikov živi v takšni družini, kjer varno odraščajo v trde osebnosti. Njihove izkušnje v družini so največkrat neugodne: z njihove strani so deležni kazni, prepovedi in poniževanja.

Ob tem v njih že od otroštva raste želja po uporabi in boju z vsakršno avtoriteto. Občutja nemoči, ki so jih doživljali kot otroci, prenašajo v adolescenci z izkazovanjem moči nad drugimi.

3. Pomankanje spretnosti za obvladovanje stresov:

Od otroštva naprej se posameznik srečuje z številnimi preizkušnjami, obremenitvami, ki jih mora premagovati in obvladovati s svojimi lastnimi močmi. V funkcionalni družbi se ob spodbudi, pomoči in številnih dejavnostih otrok uči spretnosti, ki so potrebne za nadaljnje reševanje nalog. V mnogih družinah, v katerih odraščajo bodoči prestopniki, pa je otrok za vse to prikrajšan; otroka večkrat kaznujejo. V takšnih družinah so že starši sami nespretni in neprilagodljivi. Posledično se zatekajo k alkoholu in nasilnosti in so s tem slab vzor za otroke.

4. Družina, ki odpoveduje v svoji vzgojni vlogi:

Pomemben sestavni del vzgoje je tudi postavljanje meja. Prek omejevanja vedenja, otrok spozna, da je treba določene omejitve spoštovati. Če mu je to prikazano na način, da ga ne ponižuje, in če je učen, da se omejitev drži brez osebne prizadetosti, se bo tudi kasneje znal držati možnosti, ki ga od njega zahteva realnost.

5. Obrobna družina in družina, ki živi v težkih bivanjskih in socialnih razmerah:

Družina, ki je v nenehnem konfliktu z okoljem, ne more spodbujati osebnostnega razvoja otroka. Zato imajo ti kasneje težave pri vključevanju v širši socialni prostor. Mladostnik vrednote novega okolja mladostniki ne more sprejeti za svoje, doživlja jih kot grožnjo. V socialni prostor vstopa napadalno, ob tem pa doživlja občutek zadoščenja in občutek moči.

6. Neustrezni liki staršev:

Družinsko dinamiko med odraščanjem mladoletnih prestopnikov, usmerjajo neustrezni liki odraslih. Največkrat so to starši, ki na naslednje načine usmerjajo razvoj svojih otrok:

- **Odsoten ali čustveno nedostopen oče** prikrajšuje svojega otroka za temeljne usmeritve o tem, kaj je prav in kaj ne, kaj si prizadevati in za kaj se je vredno potruditi. Otroku manjka identifikacijskih vzorov za vstopanje v širši socialni prostor.
- **Agresiven, kaznujoč in trd oče** vzgaja otroke, ki svoje notranje ravnotežje rešujejo z uporabo in se istovetijo z njegovo nasilnostjo. Ne morejo zgraditi zaupanja vase, zato svoj ego skrivajo z bojem za moč.

- **Alkoholiziran, neobvladan in impulzen oče** ne spodbuja k stabilnosti in strpnosti. Njegova razburljivost vzdržujeta otroka v stalni napetosti in pričakovanju nečesa hudega. Zato je otrok ves čas v napetosti, nesproščenosti in je nemiren.
- **Oče, ki je ne vključen v širše socialno okolje** ne more dajati spodbud in vzorov za zdravo socialno vedenje. Otrok zaradi očeta ne zna sprejemati meril in norm okolja, bodisi jih ne pozna, bodisi jih odklanja in prezira, se mu je težko prilagajati nanje.
- **Nemočna, resignirana, pasivna in pogosto depresivna mati** v družini ne spodbuja volje in pozitivnega odnosa do življenja. Sin se ob njej težko osamosvoji, postane prezgodaj moški. Ker tega ne zna in ne more, je grob, nasilen, nesramen in oblasten. Tudi za hčere je takšna mati nespodbudna. Da ji ne bi bila podobna, hči zavrača svojo dekliškost s fantovskim vedenjem ali pa z njo manipulira, da si zagotovi moč.
- **Hiperprotektivna, brezpogojno in nesmiselno zaščitniška mati** spodbuja pri otroku razvoj praznega zadovoljstva in občutek, da mu je ves svet nekaj dolžan. Nagnjen je k vzorcem vedenja, ki mu na najlažji način prinesejo korist. Prej ali slej se sooči z lastno nemočjo.
- **Dominantna, oblastna in lastniška mati** otroku ne dopušča razviti trdega ega, da bi uspešno premagoval vsakdanje preizkušnje. Občutek nepomembnosti, ki ga otrok dobi ob taki materi, si lahko tak otrok razlaga z različnimi vedenjskimi vzorci, ki so neustrezni.

Neustrezni vzgojni pristopi ter družinska dogajanja, lahko s svojim vplivom na socializacijo in osebnostni razvoj otroka povečujejo tveganje prestopniškega vedenja.

1.5.7. Šola

Šolska neuspešnost in vključevanje v proces izobraževanja so pri mladostnikih dejavnik, ki povečuje možnost prestopniškega vedenja in znak manjše prilagodljivosti.

Za uspešno šolanje so potrebne sposobnosti socialnega prilagajanja, pripravljenost za sodelovanje v šolskem procesu ter sposobnost odpovedati se drugačnim željam. Teh lastnosti pa večina mladoletnih prestopnikov nima, ker jim znanje ne pomeni veliko in za večino je šolanje muka in prisila. Z neuspehi se pri mladostnikih seštevajo želja po vznemirjenju in dogajanju, osnovna nestrpnost, težave pri konstruktivnem povezovanju z vrstniki, odpori do avtoritete. Zaradi pomanjkanja pozitivnih izkušenj težje popravljajo napačne korake svojega vedenja kot tudi šolske uspešnosti. Zato imajo večji odpor do šole. Izostajanje od pouka ter vedenje, ki ni v skladu s šolskimi pravili, pripelje do izključitve mladostnika iz rednega šolanja. Ker za nadaljnje šolanje potrebujejo več samodiscipline in odgovornosti, se zmanjša možnost za izobraževanje, poleg pa se zniža tudi mladostnikova samopodoba.

Močen vpliv na mladostnikovo celotno socializacijo ima izključenost iz glavnega toka. Prikrajšan je za pozitivne spodbude vrstnikov, za pripadnost skupini. To potrebo sprejetosti zapolnjuje z vključevanjem med sebi podobne. Skupaj z njimi išče možnosti uveljavitve na načine, ki so zanj lažji.

Mladostniki, ki so problematični v smislu prestopniškega vedenja, so slabo motivirani za kakršnekoli dejavnosti, ki so povezane s trdom ali možnostjo neuspeha (Tomori 2000: 103-104).

1.5.8. Socialno okolje

Prestopniško vedenje mladih je pogosto povezano z neugodnimi socialnimi razmerami, ekonomsko prikrajšanostjo, kakršnokoli obrobnostjo. Če se mladostnik ne počuti sprejet, do socialnega okolja ne razvije pripadnosti (Tomori 2000: 104).

1.5.9. Spol mladostnikov

Pri fantih je prestopniško vedenje pogostejše kot pri dekletih. Tudi pojavne oblike se razlikujejo glede na spol. Vzgojna sporočila dajejo v našem okolju fantom in dekletom različna navodila za socialno vedenje, samopotrjevanje in izražanje stiske. Fante se v celotnem vzgojnem procesu spodbuja za samostojno uveljavitev in jih nagrajujejo za izkazovanje moči. Dekleta pa se spodbuja k izražanju nemoči, k umiku vase in ne vstopanju v širši prostor.

Zato dekleta, ki se vedejo prestopniško, pogosto povezujemo z vrsto nerazrešenih težav s sprejemanjem spolne identitete (Tomori 2000: 104-105).

1.5.10. Vrstniki

Mlad človek se v svojem odraščanju največkrat druží s svojimi vrstniki iz soseske in s sošolci. Vpliv staršev je vse manjši in družba je tista, ki ima prevladujoč vpliv na posameznika (Bučar-Ručman 2004: 147). Skupina vrstnikov oblikuje svoja stališča, vrednote, utrjujejo skupne predsodke in spodbujajo podobne obrambe (Bitenc 1999 v Bučar-Ručman 2004: 147).

Doživljanje lastne vrednosti v je bolj povezano z oceno vrstnikov kot odraslih. Zato je mladostnik pripravljen storiti marsikaj, samo da bi bil prejet v skupini (Rosenberg 1965 v Tomori 2000: 93). Priljubljenost je želja vsakega mladega človeka. Neprijubljenost vodi v socialno osamljenost. Potreba po spoštovanju in priljubljenosti, vodi mladostnika v družbo s svojim slovesom in ugledom. Zato počnejo stvari, katere se naučijo v družbi, ker mislijo, da bodo na tak način dosegli spoštovanje in ugled drugih vrstnikov. Poleg tega, pa je prisotna tudi želja po razburljivih doživetjih, želja po preizkušanju moči, po potrjevanju in pridobitvi položaja v skupini (Bučar-Ručman 2004: 148).

1.5.11. Mediji

Mladi svoj prosti čas preživljajo med gledanjem televizije, igranju računalniških igríc, poslušanju glasbe, uporabo telefonov ipd. Ob vsem tem imajo konstanten stik s prikazovanju nasilja. Nasilje je prisotno v informativnih oddajah, nadaljevankah, filmih, računalniških igríc, o njem se govori po radiu ipd (Bučar-Ručman 2004: 150).

Mediji postanejo v socializaciji pomemben dejavnik v najstniških letih, ko zvezdniki in filmski junaki zamenjajo podobo staršev in učiteljev. Obnašanje, ki ga mladostniki prevzamejo je v večini primerov agresivno (Nastran Ule 2000: 266).

Medij, ki je med mladimi najbolj razširjen, je internet. Na svetovnem spletu lahko njegovi uporabniki dostopajo do vsebin z vsega sveta.

Z njim se je olajšal proces pridobivanja informacij, s svojo anonimnostjo pa omogoča tudi razcvet aktivnosti povezanih s kriminalom (npr. otroška pornografija, širjenje nestrpnosti ipd) (Bučar-Ručman 2004: 152).

1.6. OBLIKE MLADOLETNIŠKEGA PRESTOPNIŠTVA

V uvodu sem opredelila, da mladoletniškega prestopništva ne obsegajo le kazniva dejanja, ki so jih storili mladoletniki, temveč tudi dejanja z znaki kaznivih dejanj, ki jih storijo otroci ter druge oblike deviantnega, odklonskega vedenja, ki v kazenski zakonodaji niso opredeljena kot kazniva temveč kot kršitve pravil.

Kazniva dejanja mladoletnih storilcev, se v pojavnih oblikah razlikujejo od dejanj polnoletnih storilcev. Največ je premoženjskih deliktov – kraje, vlomi, odvzemanje motornih vozil, saj obsega približno 75-80% vseh kaznivih dejanj. Manj je deliktov nasilja – telesne poškodbe, pretepi, teh je okrog 7% in v zadnjih desetih letih so narasla le za 1% (Bavcon, Šelih 2011: 481).

Bučar-Ručman (2004: 58) je med slovensko mladino pri problemu nasilja oblikoval naslednje skupine:

- **Ulično nasilje** (Pretepi, ki se zgodijo na ulicah, v lokalih, tudi ropi, izsiljevanja, posilstva in umori itd.);
- **Nasilje na športnih prireditvah** (Množice navijačev, ki prireditve spremljajo s »huliganstvom«.);
- **Nasilje v šolah** (Oblike nadlegovanja, ustrahovanja, izsiljevanja, pretepanja, otipavanja, uničevanja itd., ki ga izvajajo močnejši učenci nad šibkejšimi.);
- **Nasilje nad člani družine oz. nad partnerjem** (Pogosto se dogaja, da mladi pretepajo svoje partnerje, otroke, nekateri tudi svoje starše.);
- **Druge oblike nasilja** (Sem spada nasilje v zaporih, prostitucija, nasilje v vojašnicah in med policisti.).

1.6.1. Ulično nasilje

Ulično nasilje obsega dejanja, ki se v večini zgodijo na ulicah, v javnih prostorih (npr. parkirišča, pošte, trgovine, diskoteke...) (Bučar-Ručman 2004: 59).

Med ulično nasilje spadajo naslednje skupine:

- **Nasilje posameznikov ali skupine, ki se izvaja zaradi dokazovanja moči**

Tukaj spadajo vsa nasilna dejanja, ki jih storijo mladi, da bi dokazali svojo moč. Predvsem gre za razne pretepe v in pred lokali, na ulicah, na veselicah. Vzroki so v večini primerov nepomembni. Pomemben dejavnik tu je tudi družba, ki opogumlja druge za nasilno vedenje (Bučar-Ručman 2004: 61-62).

- **Nasilje iz koristoljubja – ropanje in izsiljevanje**

Roparji svoje žrtve izbirajo naključno in jih ne poznajo. Največkrat so to starejši ljudje in mlajše osebe, ki so šibkejše kot storilec. V tem primeru gre predvsem za finančni interes. Potrebno je omeniti še rope trgovin, pošt, bencinskih servisov. V tem primeru storilci skoraj vedno uporabijo orožje. Ljudi se ropa tudi na njihovem domu. V večini primerov je storilec oborožen, žrtev pozna in dobro pozna tudi njen materialni položaj. Ob vsem tem ne smemo pozabiti izsiljevanja, ko se npr. skupina mladeničev združi, uporablja svoje pest in od posameznika zahteva denar (Bučar-Ručman 2004: 64-68).

- **Spolno nasilje**

V večini primerov so storilci moški starejši do trideset let. Prihaja do spolnega nasilja nad neznano osebo in spolno nasilje v družini. Vedeti moramo, da gre za kazniva dejanja z temnim poljem, da se lahko upoštevajo le odkrita oziroma prijavljena kazniva dejanja, ostala pa ostanejo nerešena. Nerešena so pa zato, ker žrtve ne prijavijo dejanja, ker jih je sram in ker nočejo podoživljati posilstva (Bučar-Ručman 2004: 71-72).

- **Nasilje zaradi nestrpnosti**

Opazimo lahko nasilje nad ljudmi, ki imajo drugačno barvo kože, so drugače spolno usmerjeni, so drugačne veroizpovedi ipd. Veliko dogodkov, ki se zgodijo zaradi nestrpnosti so tudi homofobični napadi (Bučar-Ručman 2004: 74-75).

- **Nasilje med in znotraj posameznih skupin mladih**

Pri nas obstajajo različne skupine mladih, ki so nasilne, kot so npr. »čefurji«, skinheadi, pankerske, metalske, skaterske, raverske skupine itd. (Bučar-Ručman 2004: 78).

1.6.2. Nasilje na športnih prireditvah

Na športnih prireditvah prihaja do dveh vrst nasilja:

- **Vandalizem:** gre za spontano nasilje, ki je posledica čustvene sprostitve med dogajanjem tekme;
- **Huliganizem:** pa je načrtno, organizirano nasilje, ki se časovno in prostorsko navezuje na tekmo, vsebinsko je pa neodvisen

(Košir 1997 v Matija 2008: 20-21).

1.6.3. Nasilje v šolah

Med najpogostejše oblike nasilja v šolah spadajo:

- **Nasilje med vrstniki**

V literaturi se uporablja izraz »bullying«, kar pomeni trpinčenje, ustrahovanje in preganjanje (Bučar-Ručman 2004: 104).

Nasilje med vrstniki predstavlja različna agresivna ravnanja, ki jih vrstniki ali skupina izvaja nad šibkejšim posameznikom. Odvija se predvsem v osnovnih in srednjih šolah, domovih, ponekod že v vrtcih in v ostalih ustanovah, ki so namenjene otrokom (Mušič 2004: 28).

- **Uničevanje premoženja**

Med uničevanje premoženja spadajo razbita stekla, polomljeno pohištvo, uničene ograje, igrala, športni pripomočki, popisane stene znotraj in zunaj šole. Za to so vzroki različni. Velikokrat gre za izkazovanje poguma pred ostalimi ali pa gre za maščevanje za namišljene krivce ali pa opozorilo za nerešene težave (Habbe 2000: 48-49).

- **Kraje**

Nekaj običajnega je da pride v šolah do tatvin šolske in osebne lastnine tako zaposlenih kot učencev. Vendar krivci niso le učenci, včasih kradejo tudi zaposleni ali nepoznani obiskovalci, ki se zadržujejo v okolici šolskih poslopij (Habbe 2000: 50).

- **Tolpe**

Gre za skupino mladih, ki so vključeni v nedovoljene dejavnosti, posamično ali skupinsko. Velikokrat gre predvsem za otroke, ki so neuspešni v šolskem okolju, imajo težave z jezikom in se pridružijo tolpi, da postaje del nove »družine« (Habbe 2000: 52).

1.7. VZGOJNI UKREPI IN KAZNI ZA MLADOLETNIKE

Vzgojne ukrepe proti mladoletnikom razvrščamo v dve temeljne skupine: v ukrepe, ki se izvršujejo na prostosti (*ne-zavodski ukrepi*) in zavodske ukrepe.

V prvo skupino sodijo:

- Ukor,
- Navodila in prepovedi,
- Nadzorstvo organa socialnega varstva.

V drugo skupino pa sodijo:

- Oddaja v vzgojni zavod,
- Oddaja v prevzgojni dom,
- Oddaja v zavod za usposabljanje (Bavcon, Šelih 2003: 550).

Vzgojne ukrepe in splošna merila za njihovo uporabo določa 74. člen KZ.

Ne-zavodske ukrepe izreče sodišče mladoletniku, da se ga opozori na nepravilnosti njegovega ravnanja ter zagotovi njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v njegovem dotedanem okolju s pomočjo kratkih ali trajnejših ukrepov ob ustreznem strokovnem vodenju (2. odstavek 74. člena).

Splošna merila za izrek teh ukrepov so:

- Potreba mladoletnika, da sprejme opozorilo v obliki vzgojnega ukrepa, ki mu pokaže nepravilnosti njegovega ravnanja;
- Potreba mladoletnika za vzgojo, prevzgojo in pravičen razvoj, katero je mogoče uresničiti v mladoletnikovem trenutnem okolju;
- Potreba mladoletnika, da se ti postopki rešijo s pomočjo kratkih ali tudi trajnejših programov;
- Potreba mladoletnika, da se ti postopki rešijo ob ustreznem strokovnem vodstvu.

Zavodske ukrepe izreče sodišče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in je potrebna njegova popolna izločitev iz dotedanjega okolja. Ti ukrepi smejo trajati le toliko časa, kolikor je potrebno, da bo dosežen njihov namen (3. odstavek 74. člena).

Splošni merili za uporabo teh ukrepov sta:

- Potreba mladoletnika po trajnejših vzgojnih, prevzgojnih ali zdravstvenih ukrepih;
- Potreba po mladoletnikovi popolni izločitvi iz dotedanjega okolja.

1.7.1. Ukor

Ukor je najmilejši vzgojni ukrep in pomeni opozorilo mladoletniku zaradi kaznivega dejanja, ki ga je storil. Ukor izreče sodišče (1. odstavek 74. člena). Ob izreku ukora prikaže sodišče mladoletniku škodo njegovega ravnanja in ga opozori na strožjo kazensko sankcijo, v primeru novega kaznivega dejanja (2. odstavek 74. člena).

1.7.2. Navodila in prepovedi

Slovenska zakonodaja je sprejela ukrep z vzgojnim ukrepom »navodila in prepovedi«, kateri obsega večje število obveznosti in mladoletnika ne izključuje iz njegovega okolja (77. člen). Ukrep obsega enajst možnih obveznosti in sodišče lahko izreče mladoletniku eno ali več navodil in prepovedi (1. odstavek 77. člena).

Navodila in prepovedi morajo biti tako usmerjena, da spodbujajo mladoletnikovo nadaljnjo vzgojo in razvoj. Morajo biti taka, da jih mladoletnik lahko izpolni in da se jih lahko nadzira.

Če mladoletnik ukrep sprejme oziroma vanj privoli, je možnost uspeha pri izvrševanju ukrepa večja.

KZ pri vzgojnem ukrepu navodil in prepovedi določa, da sodišče pri izreku upošteva mladoletnikovo pripravljenost za sodelovanje (3. odstavek 77. člena).

Navodila in prepovedi so lahko kratkotrajni ali trajnejši. Trajanje posameznih obveznosti je različno in je pri nekaterih tudi točno opredeljeno (4. odstavek 77. člena).

Kazenski zakonik navaja naslednja navodila in prepovedi (2. odstavek 77. člena):

- Mladoletnikovo osebno opravičilo oškodovancu

Navodilo, ki zahteva mladoletnikovo pripravljenost na to, da se opraviči. To navodilo je smiselno, če lahko pričakujemo, da bo sam postopek in opravičilo vplivalo na mladoletnikovo vedenje.

- Poravnava mladoletnika in oškodovanca

Poravnava škode, ki jo je mladoletnik povzročil s kaznivim dejanjem, med mladoletnikom in oškodovancem je mogoča na več načinov: s plačilom, s delom ali kako drugače. Pogoj za povračilo škode z delom je sporazum med oškodovancem in mladoletnikom. Pri uporabi tega ukrepa sodišče določi obseg, obliko in način povrnitve škode. Pri tem delo mladoletnika ne sme preseči šestdeset ur v obdobju treh mesecev in ne sme biti moteno mladoletnikovo šolanje ali njegova zaposlitev (6. odstavek 77. člena).

- Mladoletnikovo redno obiskovanje šole

Smiselno ga je uporabljati tedaj, ko je mladoletnikovo kaznivo dejanje povezano z izostajanjem od pouka in lahko pričakujemo, da bo redno obiskovanje pouka prispevalo k temu, da mladoletnik ne bo ponavljal kaznivih dejanj. Za dosego uspešnosti moramo zagotoviti tudi nadzorstvo nad izvrševanjem - da bo sodišče sproti obveščeno. Trajati sme največ eno leto.

- **Mladoletnikovo usposabljanje za poklic ali sprejem zaposlitve**

Ustrezati mora mladoletnikovem znanju, sposobnostim in nagnjenju. Namenjeno je predvsem tistim mladoletnikom, ki imajo možnost usposabljanja se za določen poklic ali dobiti določeno zaposlitev, pa to odklanjajo.

- **Mladoletnikova nastanitev pri določeni družini, v domu ali kje drugje**

V primerih, pri katerih je beganje od doma ali situacija, da nimajo stalnega prebivališča, razloga za povzročitev kaznivega dejanja, lahko uporabimo to navodilo. Lahko gre za nastanitev pri domači ali kakšni drugi družini, lahko pa tudi nastanitev v kakšnem domu .

- **Izvršitev dela v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti**

Uporablja se za polnoletne in mladoletne storilce. Slovenski kazenski zakonik navaja ta ukrep kot eno izmed oblik vzgojnega ukrepa navodil in prepovedi za mladoletnike (7. odstavek 77. člena). Delo organizirajo in vodijo organi socialnega varstva.

- **Mladoletnikovo zdravljenje v ustrezni zdravstveni ustanovi**

To navodilo je namenjeno mladoletnikom, ki potrebujejo posebno zdravstveno pomoč pri postopni prevzgoji in sprejemanju sprejemljivih norm vedenja.

- **Mladoletnikovo obiskovanje vzgojne, poklicne, psihološke ali druge podobne posvetovalnice**

Z njim skuša sodišče zagotoviti vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj s pomočjo posebnih oblik. Mladoletni delinkventi so pogosto osebe, ki potrebujejo pri vzgoji posebno pomoč in svetovanje. Pri takšnem svetovanju gre lahko za pomoč pri osebnostnih problemih, problemih v zvezi z okoljem, za odpravo specifičnih motenj, pa tudi za poklicno svetovanje.

- **Mladoletnikova udeležba v programih socialnega treninga**

Če je za mladoletnikovo izobraževanje ali delovno usposabljanje udeležba v takih programih potrebna (8.odstavek 77. člena). Sodelovanje v takih programih je primerno tudi zaradi mladoletnikovih osebnostnih značilnosti, osebnega razvoja ali razvoja interesov v prostem času.

- **Mladoletnikovo opravljanje prometnih predpisov**

Namenjeno je mladoletnikom, ki so izvršili kaznivo dejanje zoper varnosti javnega prometa. Prometna zakonodaja določa, da lahko oseba vozi motorno vozilo določene kategorije, če je opravila vozniški izpit in dopolnila ustrezno starost: za vožnjo kolesa z motorjem 14 let, za vožnjo traktorja in moto-kultivatorja 15 let, za

vožnjo motornega kolesa do 125ccm 16 let (129. člen zakona o varnosti cestnega prometa).

- **Prepoved vožnje motornega vozila**

To prepoved je mogoče izreči mladoletniku pod tistimi pogoji, pod katerimi jo je mogoče izreči polnoletnemu storilcu.

Sodišče lahko navodila in prepovedi med izvrševanjem spremeni ali odpravi, če bo to pomagalo pri dosegu namena vzgojnih ukrepov (5. odstavek 77. člena). Poseben problem z izvrševanjem navodil in prepovedi je njihovo neizpolnjevanje. Sodišče lahko v tem primeru izrečeni ukrep zamenja z vzgojnim ukrepom nadzorstva organa socialnega varstva. Če pride to tega sodišče tudi obvesti mladoletnika, njegove starše, posvojitelja, rejnika ali skrbnika (11. odstavek 77. člena).

Nekatera izmed navodil in prepovedi je mogoče izvršiti pred sodnikom za mladoletnike, nekatera pa morajo spremljati in nadzirati ustrezni pristojni organi. Navodila o poravnavi z oškodovancem, o opravljanju del v korist humanitarnih organizacij ali lokalne skupnosti in navodila o udeležbi v programih socialnega treninga pa zahtevajo udeležbo organov socialnega varstva. Zakonik zato določa, da izvrševanje vodijo ti organi (9. odstavek 77. člena).

Kazenski zakonik določa, da z izvrševanjem ukrepov ni dovoljeno prizadeti mladoletnikovega človeškega dostojanstva. Vsebina kateregakoli navodila ne smeta mladoletnika poniževati, žaliti, smešiti ali na kakršenkoli drug način prizadevati njegovo osebno dostojanstvo (10. odstavek 77. člena).

1.7.3. Nadzorstvo organa socialnega varstva

Namen tega vzgojnega ukrepa je, da mladoletnik, povzročitelj kaznivega dejanja, ostane v svojem dotedanjem okolju, posebni strokovni službi, pa sodišče da nalogo, da izvaja nadzorstvo. Z ukrepom skušamo doseči mladoletnikovo prevzgojo v njegovem okolju (Bavcon, Šelih 2003: 556).

Za izrek vzgojnega ukrepa nadzorstva določa zakonik dva pogoja:

- Mladoletnik potrebuje strokovno pomoč in nadzorstvo;
- Na njegovo vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj je treba vplivati trajneje (1. odstavek 78. člena).

Pri tem ukrepu mladoletnik ostane v svojem okolju – pri starših ali kakšni drugi osebi, nadzorstvo pa izvaja organ socialnega varstva. Svetovalec, ki je po poklicu praviloma socialni delavec, poskuša urediti težave s katerimi se srečuje mladoletnik, poskrbi za njegovo šolanje, zaposlitev, primerno izrabo prostega časa, pravilen odnos do staršev in ožjega okolja sploh, za morebitno zdravljenje ipd. (Bavcon, Šelih 2003: 557).

Ukrep nadzorstva organa socialnega varstva se izvaja najpogostejše med vzgojnimi ukrepi. Pomemben je predvsem zato, ker mladoletnik ostane v svojem okolju, svetovalec pa poskrbi, da se mladoletnik uspešneje vživlja v to okolje, družino, šolo, na delovnem mestu ipd. (3. odstavek 78. člena).

Izvajanje nadzorstva obsega pomoč, vodenje in usmerjanje, da bi mladoletnik po končanem izvrševanju ukrepa bil sposoben sam sprejemati zrele odločitve za življenje v družbi in dejavno delovati v svojem okolju (Bavcon, Šelih 2003: 557).

1.7.4. Oddaja v vzgojni zavod

Oddaja v vzgojni zavod je vzgojni ukrep, kjer se poskuša mladoletnikovo prevzgojo popraviti v trdnejših okvirih zavodskega okolja in pod stalnim nadzorom. Sodišče izreče ta ukrep, ko so pri mladoletniku potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova popolna izločitev iz dotedanega okolja (1. odstavek 79. člena).

Ta ukrep se izvršuje v vsakem zavodu za namestitev mladine, kot so to npr. dijaški dom, vzgojni dom za mladino. Gre predvsem za vzgojne domove (Bavcon, Šelih 2003: 558).

V Sloveniji deluje osem vzgojnih zavodov:

- **Vzgojni zavod Kranj** deluje v obliki petih stanovanjskih skupin in je namenjen otrokom in mladoletnikom obeh spolov osnovnošolske in srednješolske starosti.
- **Vzgojno – izobraževalna zavoda Frana Milčinskega v Smledniku in v Vržeju** sta namenjena osnovnošolskim otrokom.
- **Vzgojno – izobraževalni zavod Planina pri Rakeku** je namenjena osnovnošolskim otrokom in mladoletnikom z zmanjšanimi umskimi sposobnostmi.
- **Prehodni mladinski dom Jarše** obsega mladinsko sprejemališče in v štirih stanovanjskih skupinah sprejema osnovnošolske otroke in mladoletnike.
- **Vzgojna zavoda Logatec in Slivnica pri Mariboru** sprejemata mladoletnike, ki so končali osnovno šolo.
- **Vzgojni zavod Višnja gora** sprejema mladoletnike iste starosti obeh spolov.
- **Dom Malči Beličeve v Ljubljani in Dom Toneta Kozelja v Mariboru**, sta prav tako namenjena mladoletnikom.

(Bavcon, Šelih 2003: 558-559).

1.7.5. Oddaja v prevzgojni dom

Oddaj v prevzgojni dom je zavodski ukrep, kjer se poskuša doseči mladoletnikovo prevzgojo v okviru zavodskega okolja. Sodišče izreče ukrep predvsem, če gre za mladoletnika, kateremu so potrebni učinkovitejši prevzgojni ukrepi (1. odstavek 80. člena).

Pri odločanju o uporabi tega ukrepa, mora sodišče upoštevati naslednje okoliščine:

- Težo in naravo kaznivega dejanja;
- Dejstvo, ali so bili mladoletniku že prej izrečeni vzgojni ukrepi ali kazni.

(2. Odstavek 80. člena).

Ta vzgojni ukrep sodišča uporabljajo, če gre za huje vzgojno motene mladoletnike, predvsem mladoletnike povratnike. V Sloveniji je en prevzgojni dom za fante in dekleta, in sicer v Radečah pri Zidanem Mostu (Bavcon, Šelih 2003: 559).

1.7.6. Oddaja v zavod za usposabljanje

Je tretji izmed zavodskih ukrepov. Sodišče ga izreče namesto oddaje v vzgojni zavod ali prevzgojni dom oziroma namesto varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja in varstva v zdravstvenem zavodu. Izreče se ga mladoletniku, ki je moten v telesnem ali duševnem razvoju (Bavcon, Šelih 2003: 560).

Ta vzgojni ukrep izreče sodišče v primeru, ko bi izreklo oddajo v vzgojni zavod ali prevzgojni dom za tiste mladoletnike, ki so moteni v telesnem ali duševnem razvoju (npr. slepi, slabovidni, gluhi, gluhonemi, telesni invalidi) in jih je treba oddati v zavod, da bi jih usposobili za nadaljnje življenje (1. odstavek 81. člena).

2. PROBLEM

V vsakodnevni rabi odklonsko vedenje pomeni oddaljevanje od prave poti. Obstajajo dejanja, ki ne sledijo družbenim normam in raznoraznim pričakovanjem družbenih skupin. S svojim odklonskim vedenjem, mladoletniki opozarjajo na težave, ki se pojavijo pri njihovem odraščanju.

Posamezniki v obdobju mladostništva velikokrat naletijo na spremembe in nasprotja. V tem obdobju so mladostniki najbolj ranljivi in potrebujejo dober vzgled, naklonjenost in avtoriteto. Če tega nismo zmožni podeliti oziroma če mladostnik tega ne dobi, hitro zaide v težave.

V širšem smislu so prestopniška vedenja tista, katera pomenijo kršitve vedenjskih pravil. V ožjem smislu, pa s tem izrazom označujemo prestopke, ki so opredeljeni kot kazniva dejanja. V širšem smislu lahko prestopniškemu vedenju rečemo odklonskost, v ožjem pa kriminaliteta.

Ko mladoletnik povzroči kršitev zakona, moramo pri njegovi obravnavi upoštevati vse dejavnike, ki so vplivali na njegov razvoj. Pri mladoletnikih se večinoma uporabljajo vzgojni ukrepi, kazni le izjemoma.

Na podlagi tega sem se odločila, da bom v empiričnem delu diplomske naloge raziskala kriminaliteto mladoletnikov v občini Postojna in v celotni Sloveniji. Zanimalo me je, koliko je mladoletniškega prestopništva v naši občini in kako se s tem spopada Center za socialno delo Postojna in Policijska postaja Postojna. Vsakodnevno se srečujemo z novicami o nasilju, katere nam dajo občutek, da je nasilje v porastu. Prav zaradi tega me je zanimalo, kako obvladljiva je situacija v Postojni v primerjavi s celotno Slovenijo. Osredotočila sem se predvsem na vzgojne ukrepe ki se izrekajo v Postojni in koliko takih se jih izreče letno. Raziskala sem tudi koliko vzgojnih ukrepov se je letno izreklo v Sloveniji. Zanimalo me je tudi na katerem mestu se nahaja Postojna v primerjavi s Slovenijo. Želela sem preveriti koliko mladoletnikov je obravnavanih s strani policistov na Policijski postaji Postojna in ali je postojnsko povprečje enako povprečju celotne Slovenije.

Pri raziskovanju le teh podatkov, sem želela dobiti vpogled na mladoletniško prestopništvo iz dveh zornih kotov, ki imajo s tem največ opraviti. Odločila sem sem, da opravim kratka intervjuja, enega na Centru za socialno delo Postojna in drugega na Policijski postaji Postojna. Namen tega je dobiti vpogled na mladoletniško prestopništvo iz realne slike in lažje razumevanje statističnih podatkov.

Pri intervjuju sem se opirala na štiri glavna vprašanja, in sicer:

- Kaj se dogaja v Postojni na temo mladoletniškega prestopništva?
- Komentar na to, kaj vaša služba dela dobro, s čim se lahko pohvalite v dani situaciji?
- Kaj po vašem gre narobe pri vašem delu, kaj slabo funkcionira?
- S kom največ sodelujete, pri mladoletniškem prestopništvu?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna in kvantitativna.

Namen kvalitativne raziskave je dobiti poglobljen vpogled v raziskovalni problem. Naloga mene kot raziskovalke ni le zbiranje dejstev in ugotavljanje pojavov, temveč odkriti kako ljudje razumejo neko dejavnost, njihova mnenja. Pri tej raziskavi ni poudarek na količini podatkov, temveč pojasniti nastanek pojava.

Namen kvantitativne raziskave je razumevanje pojava z zbiranjem številčnih podatkov. S pomočjo kvantitativnih podatkov lahko predmet analiziramo hitro, zgolj z vidika statističnih spremenljivk.

3.2. Spremenljivke oziroma teme raziskovanja

Moja tema raziskovanja je mladoletniško prestopništvo v občini Postojna in celotni Sloveniji. Osredotočala sem se na pomen kriminalitete, prestopništva, vzrokov za prestopništvo in vzgojne ukrepe. Moji sogovorniki so direktorica centra za socialno delo Postojna, gospa Patricija Može in pomočnik komandirja na policijski postaji Postojna gospod, Miran Korošec.

3.3. Merski instrument ali viri podatkov

Kot merski instrument sem uporabila analizo sekundarnih virov – statistični podatki

in metodo spraševanja - intervju. Za sekundarne podatke velja, da so bili zbrani že

prej, neodvisno od mojega raziskovanja.

Pri intervjuju gre za izmenjavo pogledov. Uporabila sem manj strukturiran intervju, saj sem spraševala po kratkem odgovoru in želela pridobiti informacijo o problemu.

Viri podatkov pa so že obstoječe teorije, gradiva, diplomske naloge, statistični podatki

in dva zapisana intervjuja, eden z direktorico CSD-ja in drugi s pomočnikom komandirja na PP Postojna.

3.4. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec

Populacijo diplomske naloge predstavljajo mladoletni prestopniki in strokovni delavci, na centru za socialno delo in policiji.

Moj vzorec je neslučajnostni, saj sem si izbrala točno določene osebe, s katerimi sem opravila intervju. Ta način je bil zame lažji. Za intervju sem se dogovorila brez težav in opravila dva. Enega sem naredila z direktorico Centra za socialno delo Postojna, drugega z pomočnikom komandirja na Policijski postaji Postojna. Za intervju sem se dogovorila kar osebno, prvi stik ni bil problem, saj je dostopnost do obeh institucij dosegljiva. Omejitev moje raziskave je ta, da se nanaša na določeno časovno obdobje in sicer od leta 2009 do leta 2014, zaradi težjega dostopa do podatkov za leta pred 2009.

3.5. Zbiranje podatkov oziroma empiričnega gradiva

Teoretični del sem napisala s pomočjo študija domače in tuje literature, pomagala sem si tudi z obstoječimi diplomskimi nalogami. V empiričnem delu sem zbirala podatke na spletu in v različnih institucijah. Z zbiranjem podatkov sem imela tudi nekaj težav in sicer nekateri podatki za javnost niso dosegljivi in zaradi Zakona o varstvu osebnih podatkov nedostopni. Želela sem se zaobjeti desetletno obdobje, vendar sem se zaradi nedostopnosti podatkov omejila na obdobje petih let, od 2009 do 2014. Podatke o prestopništvu sem iskala kar na Centru za socialno delo Postojna, kjer se vsakodnevno srečujejo z mladoletniki, ki so k njim napoteni s strani policije, sodišča ali šole. Pomoč sem poiskala tudi na Policijski upravi Koper in Policijski postaji Postojna. Podatki so strogo zaupni, zato sem lahko dobila le statistične podatke za občino Postojna. Podatke za Slovenijo sem poiskala kar na statističnem uradu Republike Slovenije in na spletni strani policije, v letnih poročilih.

Metoda, ki sem jo uporabila pri zbiranju podatkov je intervju. Z direktorico centra za socialno delo in policistom sem prišla v stik kar osebno na njihovem delovnem mestu.

S policistom sem intervju opravila kar takoj, z direktorico pa sem se dogovorila za termin.

Podatke sem zbiral približno tri tedne, saj niso bili vsi dostopni na statističnem uradu. Kontaktirati sem morala tudi Policijsko upravo Koper, ki je pristojna za Policijsko postajo Postojna, da sem lahko dobila podatke, ki sem jih potrebovala.

Intervju sem opravila v dveh dneh, in sicer en intervju sem opravila 31.8.2016, drugega pa 5.9.2016. Intervju je trajal največ trideset minut in potekal je v sprejemni pisarni na policiji, drugi pa v pisarni direktorice.

3.6. Obdelava gradiva

Pri obdelavi gradiva sem se nanašala na statistične podatke, ki sem jih uredila v primerne tabele in s pomočjo intervjujev, ki so mi pomagali pri interpretaciji dobljenih tabel. Intervjuje sem snemala, da bi jih kasneje lažje pretipkala in jih za lažji pregled tudi priložila v diplomski nalogi kot prilogo.

3.6.1. Število kaznivih dejanja, ki jih je obravnavala policija v Sloveniji in v občini Postojna

Tabela 1: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti v obdobju 2009 do 2014 v občini Postojna in v Sloveniji

Leto	Postojna	Slovenija
2009	53	2316
2010	37	2150
2011	48	2007
2012	14	1827
2013	14	2026
2014	9	1909

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

3.6.2. Izrečene kazenske sankcije mladoletnikov v Sloveniji in v Postojni

Tabela 2: Število obravnavanih mladoletnih prestopnikov in izrečenih vzgojnih ukrepov v občini Postojna v obdobju od 2009 do 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Izrečene kazenske sankcije	9	10	9	9	17	14
Mladoletniški zapor	/	/	/	/	/	/
Ukor	4	/	/	/	/	/
Navodila in prepovedi	/	1	/	/	2	1
Nadzorstvo organa socialnega varstva	4	3	/	1	8	11
Oddaja v vzgojni zavod	1	5	7	7	6	1
Oddaja v prevzgojni dom	/	1	2	1	1	1

Vir: Center za socialno delo Postojna

Tabela 3: Število obravnavanih mladoletnih prestopnikov in izrečenih vzgojnih ukrepov v Sloveniji v obdobju od 2009 do 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Izrečene kazenske sankcije	412	325	366	397	431	312
Mladoletniški zapor	3	2	1	4	5	1
Ukor	59	64	53	50	76	33
Navodila in prepovedi	104	80	95	121	89	42
Nadzorstvo organa socialnega varstva	212	160	170	178	203	201
Oddaja v vzgojni zavod	28	17	34	39	46	26
Oddaja v prevzgojni dom	6	2	13	5	12	9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije

3.6.3. Vrste kaznivih dejanj mladoletnikov, ki jih je obravnavala policija v Sloveniji in v občini Postojna

Tabela 4: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti storjenih na območju PP Postojna v obdobju od 2009 do 2014 po vrsti kaznivih dejanj.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SKUPAJ	53	37	48	14	14	9
Zoper življenje in telo	5	5	3	4	/	2
Zoper človekove pravice in svoboščine	/	/	/	/	/	/
Zoper spolno nedotakljivost	/	/	/	/	/	/
Zoper človekovo zdravje	7	4	6	/	1	1
Zoper premoženje	11	7	20	4	7	4
Druga kazniva dejanja	30	21	19	6	6	2

Vir: Policijska uprava Koper

Tabela 5: Število kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti v Sloveniji v obdobju od 2009 do 2014 po vrsti kaznivih dejanj.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SKUPAJ	2316	2150	2007	1827	2026	1909
Zoper življenje in telo	156	146	120	124	111	85
Zoper človekove pravice in svoboščine	/	/	/	/	/	/
Zoper spolno nedotakljivost	73	49	54	53	20	24
Zoper človekovo zdravje	104	112	120	98	101	141
Zoper premoženje	1187	1227	1150	1035	1386	1159
Druga kazniva dejanja	796	626	563	517	408	500

Vir: www.policija.si (letna poročila policije)

4. REZULTATI

Rezultate predstavljam na podlagi zgoraj opisanih tabel in na podlagi opravljenih intervjujev. S pomočjo odgovorov intervjuvancev sem interpretirala zgoraj navedene podatke.

Od leta 2009 do leta 2014 je bilo v Postojni letno od 9 do 53 kaznivih dejanj mladoletnikov, ki so jih obravnavali policisti. Največ se jih je zgodilo leta 2009, ko je bilo zabeleženih 53 kaznivih dejanj, najmanj pa leta 2014 in sicer 9. V istem obdobju, je bilo v celotni Sloveniji zabeleženo med 1909 in 2316 kaznivih dejanj mladoletnikov. Največ v letu 2009, ko je bilo zabeleženo 2316 kaznivih dejanj, najmanj pa leta 2012 in sicer 1827.

Miran Korošec pravi, da se zgoraj navedeni podatki navezujejo na Vzgojni zavod Planina. Vzgojni zavod Planina je vzgojno – izobraževalni zavod za otroke in mladostnike vseh starosti s celotne Slovenije. V zavodu so nameščeni otroci in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami ter z lažjo motnjo v duševnem razvoju. V zavod so bili nameščeni s sodno odločbo ali pa z odločbo centra za socialno delo. Pravi da pretežno 95% kaznivih dejanj in prekrškov, ki so bili zabeleženi so storili mladostniki, ki so nastanjeni v zavodu Planina. Čeprav so tam mladostniki iz celotne Slovenije, zavod spada pod občino Postojna, zato se tudi podatki navezujejo na Postojno.

Patricija Može poudari, da se mladostniško prestopništvo pojavi z vedenjskimi težavami že v osnovni šoli. Ugotavljajo, da se to dogaja pri otrocih, ki prihajajo iz enostarševskih družin, družin z razvezanimi starši ipd. Problem je tudi v tem, da ko se enkrat zaključi zavodsko bivanje, ko mladostnik pride iz zavoda, se njegovo vedenje nadaljuje. Ker se je med bivanjem v zavodu priučil določenih nesprejemljivih dejanj, zaradi bivanja in stika s takšno populacijo mladostnikov.

Največ kaznivih dejanj v Postojni se je zgodilo leta 2009, 2010 in 2011. Obravnavanih je bilo več kot 35 kaznivih dejanj mladoletnikov.

Zadnja leta pa število kaznivih dejanj miruje in se je leta 2014 ustavilo na 9. V Sloveniji je bilo v tem obdobju največ kaznivih dejanj obravnavanih leta 2009, v naslednjih letih pa število upada.

Miran Korošec pravi, da se zgodi veliko primerov, ko policija posreduje, zaradi kaznivega dejanja polnoletne osebe, kjer se v družbi nahaja tudi kakšen mladoletnik. Mladoletnik do 14 let ni kazensko odgovoren za svoja dejanja. Od 14 leta naprej pa ga je policija dolžna obravnavati za prekrške. Če torej pride do tega, mora policija takoj obvestiti center za socialno delo, saj je obvezno, da je pri postopku prisoten nekdo iz krajevno pristojnega centra.

Na centru za socialno delo Postojna letno obravnavajo približno do 10 mladoletnikov. Za večino teh mladoletnih prestopnikov je bil ustavljen kazenski postopek ali izrečen vzgojni ukrep. Največkrat se med vzgojnimi ukrepi izreka nadzorstvo organa socialnega varstva. Veliko je bilo izrečenih tudi zavodskih ukrepov, med katerimi sta oddaja v vzgojni zavod in oddaja v prevzgojni dom. V obdobju od leta 2009 do leta 2014 je bil zavodski ukrep izrečen kar 33 mladoletnikom. V istem obdobju CSD nima zabeleženega niti enega primera, kjer bi sodišče izreklo vzgojni ukrep mladoletniškega zapora ali oddaje v zavod za usposabljanje.

Center za socialno delo, po besedah Patricije Može ima orodje za ukrepe mladoletniškega prestopništva do posameznikovega 18. leta starosti. Potem jih zmanjka. Po mladostnikovi polnoletnosti je vključevanje v pomoč centra prostovoljna, kar mladoletnike v večini ne zanima in tega ne želijo. Zato, ko zaključijo z bivanjem nadaljujejo svoje vedenje.

Iz tabele 2 lahko razberemo, da je v Postojni bilo izrečenih več zavodskih vzgojnih ukrepov kot ne-zavodskih ukrepov. V obdobju od leta 2009 do leta 2014 je bilo skupaj izrečenih 27 oddaj v vzgojni zavod in 6 oddaj v prevzgojni dom. Med ne-zavodskimi vzgojnimi ukrepi pa prevladuje nadzorstvo organa socialnega varstva. V tabeli 2 lahko tudi vidimo porast števila izrečenega vzgojnega ukrepa nadzorstva organa socialnega varstva.

Patricija Može poudarja, da niso vsi ukrepi tako uspešni kot bi si želeli. Na podlagi podatkov lahko vidimo, da se v večini primerov izreka ukrep nadzorstva organa socialnega varstva. Gospa Patricija ga zelo kritizira. Namen tega ukrepa je dejansko nadzorstvo. Socialna delavka in mladostnik skleneta korake, katere mora mladostnik uresničiti v določenem časovnem obdobju. Socialna delavka spremlja, koliko uspešen je pri tem mladostnik. Vprašljivo je, ali je sploh možno med socialno delavko in mladostnikom vzpostaviti uspešen delovni odnos in neko zaupanje. Ker socialna delavka mladostnika nadzoruje, ta ne dojema ukrepa kot pomoč, temveč kot kazen.

Iz tabele 3 lahko izberemo podatke za celotno Slovenijo. V obdobju med letom 2009 in letom 2014 je bilo v Sloveniji letno obravnavano približno 300 mladoletnih prestopnikov. Med vzgojnimi ukrepi je bil največkrat izrečen ukrep nadzorstva organa socialnega varstva. Med zavodskimi ukrepi sta bila največkrat uporabljena ukrepa oddaje v vzgojni zavod in oddaje v prevzgojni dom. Iz tabele 3 lahko tudi razberemo, da je bilo v celotni Sloveniji kar nekaj primerov mladoletniškega zapora in sicer 16 primerov. V Sloveniji je bilo izrečenih več ne – zavodskih vzgojnih ukrepov kot zavodskih ukrepov. Zavodskih vzgojnih ukrepov je bilo v obdobju med letom 2009 in letom 2014 izrečenih 237, ne-zavodskih ukrepov pa 2006. Med zavodskimi vzgojnimi ukrepi je bilo izrečenih več oddaj v vzgojni zavod kot prevzgojni dom. Med ne-zavodskimi pa sta ospredju ukrepa nadzorstvo organa socialnega varstva ter navodila in prepovedi.

Iz tabel 4 in 5 je razvidno, da se pri mladoletnikih večinoma pojavljajo kazniva dejanja zoper premoženje. Ta kazniva dejanja so pri mladoletnikih rezultat nepremišljenosti, posledica trenutne odločitve, kar nam pove, da so storilci nedozorele in nerazvite osebe.

Iz tabele 4 lahko razberemo, da je v obdobju petih let v Postojni bilo obravnavanih 175 kaznivih dejanj s strani policije. Mladoletniki so v tem obdobju storili največ kaznivih dejanj zoper premoženje. Najmanj kaznivih dejanj zoper premoženje je bilo zabeleženih leta 2012 in 2014, zabeleženih je bilo 4 primerov, največ leta 2011, zabeleženih je bilo 20 primerov.

Policist Korošec je mnenja, da se policija prepozno oziroma premalo vključuje v postopke povezane z mladoletniki. Težava naj bi bila v šolah, ki s skrivanjem zadev poskušajo ohraniti svoj renome. Mladostnik povzroči neko dejanja, šola odreagira tako, da obvesti o tem starše in tu se zadeva zaključi. Mladoletnik pa še vedno nadaljuje z »neumnostmi«. Čez nekaj časa, ko pa mladoletnik stori nek hud prekršek, se obvesti tudi policija. Je tudi mnenja, da je zabeleženih primerov manj, kot jih je v resnici, prav zaradi razloga, da se jih ne obvešča.

V tabeli 5 lahko vidimo, da je v obdobju petih let v Sloveniji bilo obravnavanih 12235 kaznivih dejanj s strani policije. Največ kaznivih dejanj je bilo storjeno zoper premoženje. Tako kot v Postojni je bilo tudi v Sloveniji leta 2012 zabeleženih najmanj kaznivih dejanj zoper premoženje.

Lahko bi rekli, da je mladoletniška kriminaliteta zoper premoženje v občini Postojna enako razgibana kot v Sloveniji. Razlike so vidne v zadnjih letih. V Sloveniji je opaziti porast kaznivih dejanj zoper premoženje, v Postojni pa upad le teh. Največ kaznivih dejanj zoper premoženj je bilo v Postojni zabeleženo leta 2011, najmanj pa leta 2012 in 2014.

5. RAZPRAVA

Pri pisanju svoje diplomske naloge sem spoznala, da je v Postojni zelo dobro sodelovanje med centrom za socialno delo, sodiščem in policijo. V zgoraj navedenih podatkih lahko vidimo, da je bilo v obdobju med letom 2009 in letom 2014 izrečenih več zavodskih ukrepov, kar 87, ne-zavodskih pa 53. Med ne-zavodskimi ukrepi prevladujeta ukrepa prepovedi in nadzorstvo organa socialnega varstva. Med zavodskimi se večinoma uporablja ukrep oddaje v vzgojni zavod, manj pa oddaje v prevzgojni dom ali mladoletniški zapor. Med letom 2009 in letom 2014 je bilo v Postojni izrečenih 27 oddaj v vzgojni dom in 6 v prevzgojni dom. Ukrep mladoletniškega zapora ni bil uporabljen. Med ne-zavodskimi ukrepi, pa se v Postojni največkrat uporablja ukrep nadzorstva organa socialnega varstva.

Kaznivih dejanj obravnavanih s strani policije je v Postojni vsako leto manj, kar bi dovoljevalo sklepati, da se mladoletniška kriminaliteta zmanjšuje. Na podlagi podatkov, bi lahko rekli, da je mladoletniške kriminalitete v Sloveniji in v Postojni vedno manj in da postojnska kriminaliteta ostaja v sprejemljivih mejah.

Na centru za socialno delo sem izvedela, da se center trudi pravočasno odreagirati na težave, ki jih imajo številne družine in mladostniki. Trudijo se intenzivneje delati z mlajšimi otroci in njihovimi družinami že dokaj zgodaj. Zato so v Postojni tudi odprli Dnevni center za otroke in mladostnike, v katerega so vključeni otroci u socialno šibkejših družin. Tu se otrokom nudi pomoč, da ostanejo na pravi poti.

Na podlagi podatkov za Slovenijo, lahko rečemo, da je mladoletniška kriminaliteta obvladljiva in se zmanjšuje. To lahko potrdimo na podlagi obravnavanih primerov. Enako lahko rečemo za Postojno. Med kaznivimi dejanji je v prevladi kaznivo dejanje zoper premoženje. Večkrat zabeležena so bila tudi dejanja zoper življenje in telo.

Na podlagi zbranih podatkov, bi lahko potrdila svojo hipotezo, da mladoletniško prestopništvo giblje enako v Postojni kot v Sloveniji. Obstajajo redka odstopanja, vendar jim ne pripisujemo večjega pomena.

Težava je predvsem v mladostniki, ki so recimo bili nastanjeni v nekem zavodu in so zavodsko bivanje zaključili. Vrnejo se v okolje, katerega so bili navajeni in se v večini primerov ni spremenilo. Tudi znotraj zavoda so bili v stiku z mladostniki z enakimi težavami. Takšni mladostniki se vrnejo nazaj k prestopniškemu vedenju. Institucije in strokovni delavci prepozno stopijo v stik z njimi in jim težko pomagajo. Kot pove Patricija, izgubljam mlade ljudi. Takšni ljudje ostanejo celo življenje na socialni denarni pomoči, začnejo s predprodajo ipd., zato da preživijo.

Glede na podatke, bi lahko rekli, da je kriminaliteta v Postojni v določenih letih narasla, vendar bi šlo za neupravičeno sklepanje. Prav tako za podatke celotne Slovenije. Lahko rečemo, da je gibanje bolj enakomerno na obeh straneh.

Gibanje mladoletniške kriminalitete, obravnavane v Sloveniji in v Postojni, pada tako v Postojni kot v Sloveniji. Opazimo lahko nekaj vzponov in padcev, vendar so brez velikih odstopanj.

6. SKLEPI

- Mladostniško prestopništvo se pojavi z vedenjskimi težavami že v osnovni šoli, predvsem je to značilno pri otrocih, ki prihajajo iz enostarševskih družin, družin z razvezanimi starši ipd.
- Prestopništvo mladostnika se lahko nadaljuje tudi po izstopu iz zavoda, saj izstopi iz navade in naučenega vedenja le tam.
- Mladostnik po zaključenem bivanju v zavodu se vrne v družino, v okolje, katerega je bil navajen prej in se ni nič spremenilo, ker center prepozno vstopi in ponudi pomoč.
- Policija je premalokrat obveščena o prekrških in premalo vključena v delo z mladoletnim prestopnikom.
- Policija največkrat opravlja razgovore s storilci, v katerih je obvezno prisoten predstavnik centra za socialno delo. Ostalo je odvisno od prekrška.
- Na centru za socialno delo Postojna letno obravnavajo približno do 10 mladoletnikov. Za večino teh mladoletnih prestopnikov je bil ustavljen kazenski postopek ali izrečen vzgojni ukrep.
- Največkrat se na CSD Postojna med vzgojnimi ukrepi izreka nadzorstvo organa socialnega varstva. Veliko je bilo izrečenih tudi zavodskih ukrepov, med katerimi sta oddaja v vzgojni zavod in oddaja v prevzgojni dom.
- Izrečeni ukrepi niso vedno uspešni, nekateri so pomankljivi.
- Glede na dane podatke, lahko rečemo, da je situacija v Postojni obvladljiva in da podatki ne izstopajo.
- V primerjavi s celotno Slovenijo je v Postojni zabeleženih malo primerov mladoletniške kriminalitete, zato predvidevam, da se občina Postojna nahaja nizko na lestvici.

- Mladoletniška kriminaliteta zoper premoženje v občini Postojna je enako razgibana kot v Sloveniji.
- V Sloveniji je opaziti porast kaznivih dejanj zoper premoženje, v Postojni pa upad le teh.
- V Postojni ni zabeležen niti eden primer oddaje mladostnika v mladletniški zapor.

7. PREDLOGI

- Opravila bi mogoče kakšen intervju več, da bi dobila malo širšo sliko na problem mladoletniškega prestopništva.
- Predlagam, da se uvede pomoč mladostnikom tudi po odhodu iz zavoda. Lahko bi jim določili mentorja, ki bi jih spremljal tudi potem in bil na voljo.
- Potrebno bi bilo ustanoviti krajše nastanitvene programe, kjer bi se za kratek čas (dva, tri mesece) intenzivneje delalo z mladostnikom, ki zaide v težave.
- Uvesti bi bilo treba nadaljevalni program pomoči, ko mladostnik dopolni osemnajst let in zaključi bivanje v zavodu. Tu bi moralo veljati, da je nadaljevanje obvezno in ne prostovoljno.
- Večje vključevanje policije v delo z mladoletnimi prestopniki.
- Obveščati bi se moralo javnost na to temo in jih pozivati naj obvestijo ustrezno institucijo o opaženem dogajanju.
- Opogumljati bi bilo treba družine, naj se obrnejo po pomoč že takoj na začetku.
- Organizirati bi bilo potrebno delavnice, kjer bi se bivšim prestopnikom nudila pomoč pri iskanju zaposlitve oziroma zaključitvi šole.
- Nekatere ukrepe bi bilo treba prilagoditi tako, da jih mladostnik sprejme kot pomoč in ne kot kazen.

8. VIRI IN LITERATURA

Aljaž, I. (2009), *Psihosocialne značilnosti mladoletniškega prestopništva*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Anotončič, E. (2005), *Medvrstniško in prestopniško vedenje otrok in mladostnikov*. V Črnak – Meglič, A. (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Bavcon, L., Šelih, A. (2003), *Kazensko pravo – splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Bavcon, L., Šelih, A. (2011), *Kazensko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Brinc, F. (1997), *Kriminaliteta mladoletnikov in kaznovalna politika sodišč v Republiki Sloveniji do konca leta 1994*. Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 48/1, str. 26-37.

Brinc, F. (2000), *Pojavnost mladoletniškega prestopništva v svetu in Sloveniji*. V Šelih, A. (ured.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana: Bonex.

Bučar-Ručman, A. (2004), *Nasilje in mladi*. Novo mesto: Klub mladinski kulturni center.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dekleva, B. (2010), *Mladinsko prestopništvo v Sloveniji v mednarodni primerjavi*. Ljubljana: Socialna pedagogika, letnik 14, številka 4, str. 383-404, 471-493.

Habbe, J. (2000), *Nasilje in varnost otrok v šolah*. Ljubljana: Lisac&Lisac.

Haralambos, M., Holborn, M. (1995), *Sociologija – teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

Jereb, M. (2011), *Mladoletniško prestopništvo med vzgojnimi ukrepi in kaznimi*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

Kolar, S. (2000), *Mladoletni prestopniki – s poudarkom na vedenjskih motnjah*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Univerza v Mariboru – Visoka policijska-varnostna šola.

Košir, M. (1997), *Nasilje na športnih prireditvah in vloga policije pri preprečevanju nasilnega obnašanja navijačev v Sloveniji*. V Matija, S. (2008), *Nasilje in mladi – analiza vzrokov nasilnega vedenja mladih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Maribor – Fakulteta za varnostne vede.

Lisec, M., Metelko Lisec, T. (2004), *Vzpostavljanje programa socialnega treninga: vsebina, načrti in dileme*. V Meško, G. (ur.) (2004), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Metličar, H. (2009), *Mladoletniško prestopništvo na Ptuju*. Diplomsko delo. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

Meško, G. (1997), *Družinske vezi na zatožni klopi*. Ljubljana: Educy.

Meško, G. (1998), *Uvod v kriminologijo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Meško, G. (2004), *Preprečevanje kriminalitete: teorija, praksa in dileme*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Meško, G. (2006), *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

- Mušič, T. (2004), *Mladolletniška kriminaliteta*. V Anžič, A., Meško, G., Plazar, J., *Mladolletniško nasilje: zbornik razprav*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
- Nastran Ule, M. (2000), *Sodobne identitete*. V *Vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Oven, N. (1995), *Kontinuiteta odklonskega vedenja otrok in mladolletnikov ter možnost napovedovanja prihodnjega vedenja*. Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 46/1, str. 38-48.
- Pavlović, Z. (1987), *Mladolletni prestopniki kot objekt akcijskega raziskovanja*. Ljubljana: Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 39/2, str. 126-135.
- Tomori, M. (2000), *Psihosocialni dejavniki pri mladolletniškem prestopništvu*. V Šelih, A. (ured.) (2000), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana: Bonex.

ZAKONSKI VIRI

Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 50/2012)

Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/2012)

INTERNETNI VIRI

<http://www.policija.si/>

<http://www.csd-postojna.com/domov/>

<http://www.stat.si/statweb>

9. PRILOGE

PRILOGA 1: Intervju Policija – gospod Miran Korošec, pomočnik komandirja na PP Postojna, zadolžen za področje kriminalitete. Intervju je trajal 24 minut.

J: »Gre za tri kratka vprašanja, ki se nanašajo na mladoletniško prestopniško v občini Postojna in sicer, kaj se dogaja v Postojni na temo mladoletniškega prestopništva?«

M: »Za katera leta ste vi dobila podatke?«

J: »Za obdobje od leta 2009 do 2014.«

M: »(pokima) In kaj pokazujejo?«

J: »Ja, ni velikega odstopanja. Mislila sem, da bo večje odstopanje v primerjavi s celotno Slovenijo, vendar ni.«

M: »Da boste lažje pisala, moraš razumet, da PP Postojna pokriva občini Postojna in Pivka. Tako da, ali si dobila podatke samo za Postojni?«

J: »Samo za PO.«

M: »V glavnem, pod občino Postojna spada Vzgojni zavod Planina. V tem zavodu so fantje in dekleta, od 7-8 leta do polnoletnosti ali celo kakšno leto več, če se šola. Tukaj so torej mladoletniki, mladoletnik je od 14 do 18 leta. Bom razložil. To so torej delinkventi. Tam so bili recimo s sodno odločbo nameščeni ali pa z odločbo centra za socialno delo. Imajo vedenjske težave in pretežno 95% kaznivih dejanj, prekrškov, ki so bili storjeni s strani mladoletnikov, so vsi storilci v zavodu. Torej od telesni poškodb, do poškodb tujih stvari itd. V samo mesto Postojna, bi lahko rekli da je slabih 5% storilcev, ki so storili kaznivo dejanje. Naše delo, se res v večini nanaša na Vzgojni zavod Planino. Samo mesto Postojna ni ogroženo, zaradi povečane stopnje kriminalitete. Recimo tudi, ker je bil pred kratkim članek v časopisu, da je Postojna na prvem mestu v celi Sloveniji. Logično da ne, ampak ker je v občini kakšen center ali zavod, po tem oni prijavljajo dejanja. Ampak glavno, da prebivalstvo v Postojni in okolici ni ogroženo.«

J: »Hvala. Naslednje vprašanje. Kako vi s tem ravnate? Se vam zdi da je problematično, ni?«

M: »Veš, naši ukrepi, naše ukrepanje bi lahko rekel je zelo klasično in malo omejeno, saj je to malo privilegirano. Saj mladoletnik do 14 leta ni odgovoren za svoja dejanja. Kar koli se zgodi mora biti obveščen CSD in starši. Od 14 do 18 leta pa so že kazensko odgovorni za prekrške in kazniva dejanja. Tako da v vsakem postopku policista, mora biti prisoten nekdo iz CSD-ja ali npr. iz Zavoda. Kakšne

ekstra ukrepe ali pridržanja, ni bilo, je bilo nekaj ampak že leta nazaj, ampak je šlo za druge zadeve, in niso bili storilci iz vzgojnega zavoda, pa potrebna je bila tudi hišna preiskava. Ta storilec je bil star 16 ali 17 let. To je mogoče kakšen primer ali dva na leto. Dovolj je da se dobi »klapca«, dva polnoletna, eden mladoleten in grejo v »akcijo«. Mislim, da na področju tega je čisto odvisno od situacije, kako policisti ukrepajo, katera pooblastila uporabljajo in kakšne so naše možnosti po tem, da se zadeva zaključi ali z ovadbo ali s poročilom. V vsakem primeru, nas zakon zavezuje, da obveščamo krajevno pristojen center v vsakem postopku z mladoletnikom.«

J: »Kaj pa se vam zdi, kaj delate dobro oziroma kaj bi bilo potrebno izboljšati na tem področju?«

M: »V naši službi? Hmm.. Jaz nadziram delo policistov dejansko preko njihovih poročil in na podlagi tega lahko ocenim kakovost njihovih storitev. Jaz sem zadolžen, da je zadeva od A do Ž narejena. Spet je odvisno od primera, koliko je to enostavno in zakomplicirano glede na primer. Zaenkrat, bom rekel tako, da pritožb v zvezi tega ni. Ne dolgo nazaj je bila pritožba, ampak v zvezi z postopkom izvedbe identifikacije, ampak dve punce doma povejo svojo zgodbo, realnost je pa drugačna. Na splošno je v redu. Ni toliko postopkov, da bi bila neka velika odstopanja v kakovosti. Imaš zbiranje obvestil, vedno je nekdo zraven in nato zaključiš dokument. Če bi pa jaz na podlagi celotnega spisa kaj opazil bi lahko po tem ukrepal. Težko ocenim kakovost, ker nisem prisoten v dejanski situaciji, ampak ocenjujem spise oziroma končna poročila.«

J: »Še zadnje vprašanje, sicer ste nekaj že povedal. S kom sodelujete pri mladoletniškem prestopništvu. S CSD-jem, s šolami ali je tudi kakšnih primerov, ki jih sami odkrijete?«

M: »Zgodi se tudi recimo v kakšni kombinaciji ko pride do obravnave polnoletnega, da je vpleten tudi kakšen mladoletnik. Če mi podajamo kazensko ovadbo zoper polnoletnika gre ovadba krajevni tožilki tukaj v PO. Če je pa vpleten mladoletnik, se to odstopa to v Koper, ker je v Kopru tožilstvo in sodišče za mladoletnike. In gre obravnava za mladoletnike posebej«

J: »Kdaj pa vi vstopite v postopek? Ko vas center oziroma šola obvesti ali že prej?«

M: »Včasih imamo probleme s šolami. Velikokrat opazimo, da šola poskuša z nekimi internimi postopki, rešiti problem. Vsaka zadeva je nekako zakonsko regulirana, tudi kaj je prekršek, kaj je kazensko dejanje in kdo je za ta dva področja pristojen za obravnavo. In velikokrat si šole vzamejo to pravico, da v njihovih internih pravilih, rešijo sami. Eden obvesti ravnatelja, drugi starše, fant ali dekle, večinoma fant pa izstopa. Je nasilen itd. in potem zadeva uide izpod nadzora in šele nato se kliče policijo. Recimo pride do pretefov, klofut na hodnikih in noben noče klicati policijo, ker želijo ohraniti nek renome in hočejo sami z nekimi

svojimi pristopi to rešiti. Potem pa pride do nekega incesta in potem kličejo policijo. Povejo tudi za nazaj kaj se je vse dogajalo. Dobro bi bilo da se to rešuje sproti. Nekatere šole so zainteresirane, nekatere niso. Kot se prej povedal, do 14 leta mladoletnik ni kazensko odgovoren. V takih primerih opravimo nujne pogovore in obvestimo center za socialno delo. Potem CSD raziskuje postopek naprej. V vseh postopkih ko je gre za mladostnike do 18 leta starosti se vedno obvešča pristojen CSD. Obvestimo jih pisno, ali pa kar takoj pokličemo na dežurni telefon.«

J: »Se pravi naloga vaša je, da opravite samo pogovor s to osebo?«

M: »Spet odvisno v zvezi česa.. Pri nas je vsak postopek specializiran na neko stvar. Prekršek je take oblike, to in to stvar lahko naredimo. Tako to gre. Največkrat pa se opravlja te razgovore.«

J: »Torej po razgovoru stvar prevzame center?«

M: »Ne, center nič ne prevzame. Mi samo njim pošljemo poročilo, da smo izvedli to in to. Se omejujemo do nekih osebnih podatkov in jih obvestimo, da smo na podlagi tega podali kazensko ovadbo na pristojno državno tožilstvo. Če oni kar koli naprej delajo, lahko vejo na koga se obrniti. Sem pa vesel, da ste to prišla vprašat, ker nikoli nihče nič ne vpraša na to temo.«

J: »Potem je dobro, da pišem diplomsko nalogo na to temo.«

M: »Ja seveda. Prav je, da se situacija malo razišče. Bi te pa tudi prosil, ko to zaključiš, če nam lahko posreduješ. Da nam pomaga pri nadaljnjem delu.«

J: »Bom, ni noben problem. Hvala za vaše sodelovanje.«

M: »Malenkost. Če pa še kaj potrebuješ, veš kje me lahko najdeš.«

PRILOGA 2: Intervju Center za socialno delo Postojna – gospa Patricija Može, direktorica Centra za socialno delo Postojna

J: »V svoji diplomski nalogi sem raziskala mladoletniško prestopništvo za obdobje od leta 2009 do 2014 za občino Postojna in za celotno Slovenijo. Nekaj podatkov sem dobila tudi od vas. Moje ugotovitve so, da velike odstopanja ni. Mladoletniško prestopništvo pada, nekaj je tudi porasta, ampak ni velikega odstopanja. Ugotovila sem, da se največ kaznivih dejanj zgodi zoper premoženje in največkrat se izreče vzgojni ukrep nadzorstva organa socialnega varstva in oddaja v vzgojni zavod. Mene zanima, kaj se dogaja z mladoletniškim prestopništvom? Vaš pogleda na situacijo?

P: »Najprej bi samo povedala, da je naša strokovna delavka Nadja odsotna, saj ona pokriva to področje in bi znala podrobno povedati več.

Zdi se mi, da mladostniško prestopništvo definitivno je. Začne se verjetno z vedenjskimi težavami že v osnovni šoli, ko dobimo informacije iz osnovnih šol, da se to dogaja. Se mi zdi predvsem to, da ugotavljamo, da se to dogaja pri otrocih, ki prihajajo iz družinskega okolja kot so enostarševske družine, razvezani starši. Iz takega okolja je potem takšno vedenje pogostejše. Pri mladostnikih, je res tako kot je bilo ugotovljeno, se poslužujemo teh ukrepov. Tako, da nekako do polnoletnosti mladoletnika imamo v rokah orodja za ukrepe. Potem nas pa zmanjka. Ko pride mladostnik iz zavoda, ko zaključi zavodsko bivanje, potem pa se bojim, da jih izgubimo. Ker je potem vključitev v razne naše pomoči, vodenje, spremljanje nekako prostovoljna in tega ne želijo. Tudi ne morem trditi, da imamo dobre izkušnje z izhodi iz vzgojnih zavodov, ker ti fantje, bom rekla se priučijo določenih nesprejemljivih dejanj v zavodih, ker so v stiku s takšno populacijo mladostnikov. In s takšnim načinom življenja običajno tudi nadaljujejo. Vmes se nudi pomoč tudi družini, da bi se stanje v katerega se kasneje vračajo izboljšalo, ampak so tukaj majhni premiki narejeni. Tako, da se vračajo v dokaj podobno okolje potem iz zavoda. Imajo tudi velike težave z iskanjem zaposlitve, zato se tudi postopoma vračajo k prestopništvu.«

J: »Kako pa vi s tem ravnate? Se vam zdi, da je ta situacija mladoletniškega prestopništva problematična ali ne toliko?«

P: »Seveda je problematična. Je problematično, ker izgubljam mlade ljudi. Ustvarja se neka populacija, neke skupine teh mladoletnikov in je navsezadnje, ne vem če lahko rečem, da so nevarni za okolje ampak vsekakor so to mladi ljudje, ki ni dobro, da jih izgubimo. Oni sami so brez vrednot, brez ciljev, brez želja. Nekako se izgubijo v tem svetu. Seveda je to za občino, za institucije neka taka težava s katero se moramo ukvarjat. Ti mladostniki na koncu ostanejo na denarni socialni pomoči, ki ne najdejo zaposlitve, ki zato da preživijo začnejo s predprodajo, z prestopnimi dejanji, ki za družbo niso dobrodošla.«

J: »Kaj pa vaše mnenje o tem kaj delate dobro na tem področju, s čim se lahko pohvalite?«

P: »Bom rekla tako.. Delamo v skladu z našimi pristojnostmi in zakoni, ki jih imamo. Tukaj je vsekakor plus, da se pravočasno odreagira, ko se pri otroku zazna vedenjske in čustvene težave. Tukaj mislim, da smo začeli bolj intenzivneje delati pri mlajših otrocih, zato imamo v Postojni tudi dnevni center za otroke in mladostnike v katerega so vključeni ti otroci iz socialno šibkejših družin. Prav pri teh otrocih je tisti velik potencial, da bojo šli to pot. Ampak če se začnemo z njimi in njihovo družino dovolj zgodaj ukvarjati, mislim da imamo tukaj dobre rezultate, da jih usmerimo na dobro pot. Ker jih učimo delovnih navad, spoštljive komunikacije, bogatimo jih z nekimi znanji in navadami za življenje. Mislim, da je to en tak velik plus, ker smo potem pri obravnavi mladostnikov, ki so že v tem obdobju prestopništva, manj uspešni. So res ukrepi varstvenega nadzorstva in oddaje v vzgojni zavod, ki pa niso vedno najbolj uspešni. Tako, da se mi zdi, da s

tem našim delom v nižji starosti teh otrok, lahko preprečimo, da mladostnik zaide s te poti.«

J: »Naslednje vprašanje je kaj je treba izboljšati, kaj se vam zdi slabo pri vašem delu. Pa ste omenila ta dva ukrepa. Je samo to ali se najde še kaj drugega?«

J: »Ko smo pripravljali izvedbene načrte za naše področje, regije, kaj je tisto kar bi še potrebovali, se je zapisalo tudi potrebo po krajših nastanitvenih programih za mlade, recimo srednješolce. Ko pri dijaku oziroma tudi kasneje opazimo neke težave ali so tu posredi tudi mogoče droge in se nakazuje neka problematika odvisnosti, se tega dijaka, mladostnika takrat izvzame iz okolja in ga nastanimo v nek krajši, recimo dvomesečni, trimesečni intenziven program, kjer se mu skuša dopovedati, da to ni v redu kar počne in njegove misli, vedenje preusmerit nazaj na pravo pot. Poleg tega pa pogrešamo tudi neke programe, nadaljevanja, ko ti otroci zaključijo bivanje v zavodu. Od tu naprej nimamo drugih programov, ki bi jih ti otroci potrebovali, če se njihovo družinsko okolje v tem času ni spremenilo in se vračajo v takšno okolje kot so ga takrat zapustili.«

J: »Pa se vam zdi, recimo ukrep nadzorstva, da je pomankljiv ali se premalo dela z mladostniki?«

P: »V bistvu tu gre predvsem za srečanja na določen čas, kjer strokovna delavka spremlja mladostnika, postavit neke cilje, ki jih je potrebno uresničiti. Težko bi presodila kako smo uspešni, koliko nas mladostnik zaznava tukaj oziroma koliko uspe strokovna delavka vzpostaviti delovni odnos z mladoletnikom. Ker varstveno nadzorstvo je nadzorstvo. Je nekaj s čimer strokovna delavka spremlja, če je mladostnik dosegel cilje, ga nadzira. In to je neka čisto druga funkcija neke pomoči, podpore in zaupanja. In tukaj ne vem če zmore strokovna delavka pri tem ukrepu vzpostaviti delovni odnos z mladoletnikom, da se ji odpre, da ji zaupa, da išče pri njej podporo za doseganje teh ciljev. Ker je ukrep nastavljen bolj kot neka kazen, kot nadzor. In tukaj gre za nasprotje teh dveh funkcij, nudenja pomoči in nadzora.«

J: »V teh procesih s kom najbolj sodelujete? Zadnjič mi je policist povedal, da oni samo opravijo pogovor s storilcem, vam podajo poročilo in v bistvu vi nadaljujete. Da niti nimajo večjega stika oziroma sodelovanja z šolami in starši.«

P: »Naše pristojnosti segajo nekje do polnoletnosti otroka, do 18 leta. Mi dobimo informacijo o nekih težavah iz več strani. Lahko so to starši, ki pridejo na center, ker opažajo takšne in drugačne težave pri otroku. Lahko dobimo to informacijo iz šole, lahko tudi od sosedov, preko anonimnih prijav, od policije itd. In ko pride do nekega kaznivega dejanja, obravnave s strani policije, takrat nas policija o tem obvešča oziroma nas zaprosijo, da smo poleg pri zaslišanju, če ni staršev, ker policija ne opravlja teh zaslišanj sama. In takrat se od te informacije začne postopek tudi za nas. Potrebno je poklicati starše, se z njimi pogovoriti, pridobiti poročila s strani šole, institucij v katere je otrok vključen, kaj opažajo in po tem

zadevo raziskat. Policija je pa tista, ki zadevo raziskuje na strani kaznivega dejanja in potem to naprej posreduje tožilstvu oziroma sodišču, kjer se to naprej obravnava.«

J: »Na policiji so mi dali zelo zanimiv podatek in sicer ko sem postavila prvo vprašanje o tem, kaj se dogaja na to temo, so povedali, da se večina primerov navezuje na vzgojni zavod Planina. Kakšen je pa vaš komentar na to?«

P: »Mladostniki, ki so nastanjeni v zavod v Planini, so mladostniki za katere so pristojni različni centri za socialno delo. Mi trenutno nimamo nobenega mladostnika tam nastanjenega. Zato tudi nismo toliko seznanjeni s to problematiko. Če pa pride do nečesa, se obvešča krajevno pristojen center. Mi, kar je vzgojnega zavoda Planina, sodelujemo, če je potrebno kakšno hitro zaslišanje mladostnika, kar pa je drugega, beg mladostnika in tako naprej, pa policija sodeluje z zavodom in krajevno pristojnim centrom. Smo pa imeli v zadnjem času nastanjene mladostnike v Logatcu in v stanovanjski skupini tukaj v Postojni. Verjamem, da je podobna situacija kot v Planini, od bega teh mladostnikov do vedenjskih težav, ki se pojavljajo znotraj zavoda.«

J: »Ker na policiji so povedali, da večina teh primerov, ki so obravnavani s strani policije je zaradi mladoletnikov, ki so nastanjeni v zavodu, da to kar se dogaja znotraj Postojne se dogaja, vendar ne toliko. Vi ste pa povedala drugačno situacijo in je zanimivo, da sta dva različna pogleda na to. Vam se zdi da je to en problem.«

P: »Je seveda je. Ker recimo tudi ko zaključijo bivanje v Logatcu, se problematika pri teh mladoletnikih nadaljuje. In s tem ima tudi policija verjetno kar veliko za opraviti.«

J: »Zato so tudi številke potem malo drugačne pri njih in pri vas.«

P: »Tako je.«

J: »Najlepša hvala za sodelovanje.«

P: »Upam, da vam bo prišlo prav. In pa srečno pri zaključevanju diplomske naloge.«